

издавач

НАРОДНИ МУЗЕЈ НИШ

e-mail: muzejnis@nadlanu.com

главни и одговорни уредник

Татјана Трајковић-Филиповић

аутор изложбе и каталога

Мара Макарић

рецензент

Вера Ристић

ликовна опрема

Владимир Новаковић

Ненад Петровић

графичка припрема

Жељко Цајић

локални козерваторски третман

Драган Станковић

лектура

Милунка Митић

коректура

Веселинка Станојевић

превод на енглески

Златана Павловић

фотографије

Ненад Младеновић

штампа

Графика галеб, Ниш

тираж

500 примерака

НАРОДНИ МУЗЕЈ У НИШУ

Мара Макарић

**ПОРТРЕТ
ТРАЈНА ИНСПИРАЦИЈА
УМЕТНИКА**

*СЛИКЕ ИЗ ФОНДА
ИСТОРИЈЕ УМЕТНОСТИ*

Ниш, 2009

О дељење историје уметности Народног музеја из Ниша, овом приликом, представља градској и широкој јавности један од најинтересантнијих делова своје богате збирке, избор портрета насталих у другој половини XIX и, углавном, првој половини XX века.

Ова збирка формирана је током постојања Музеја у Нишу, основаног 1933. године¹, на начин који је и иначе познат и другим сличним музејским кућама у земљи: донацијама, откупима и уступањем једног броја експоната београдског Народног музеја.

Жеља нам је била, да преко овог избора портрета, представимо најзначајније ауторе из наше збирке, с обзиром на чињеницу да најбоља дела, често, не стигну до музејских збирки јер их власници с поштовањем и много љубави чувају искључиво за себе.

Стручним радом и залагањем кустоса, из године у годину, повећан је број музејских предмета, тако да се данас у фонду Збирке историје уметности чува 1026 предмета: слике, графике, скулптуре, цртежи²... Портрет заузима значајно место у збирци. Укупно има 168 дела, представљених у различитим техникама и материјалима. Овом приликом представимо 29 аутора, са 42 слике; од којих четрдесет портрета и два аутопортрета, израђених у техници уља на платну. На овим платнима пратимо смењивање стилских праваца у нашој уметности, од класицизма, бидермајера, романтизма, до реализма. Преко импресионизма долазе и утицаји сликарских праваца који се јављају између два светска рата, као одраз ликовне уметности Европе, који код нас стижу из великих центара (Беч, Праг, Минхен, Париз).

Сачувани портрети, поред уметничке вредности, имају и велику културолошку и документарну вредност. По гардероби, коју су насликани ликови носили, можемо да закључимо ком су сталежу и времену припадали. Портрет, осим верног приказивања карактера личности, даје нам и податке о грађанској ношњи, о савременој униформи, о начину украшавања и чешљања. Портрет, и поред тога што открива начин рада појединог ствараоца, открива нам и стил епохе у коме настаје.

1 Живорад Петровић, *Народни музеј у Нишу (1933-2003)*, Народни музеј, Ниш, 2005, 28

2 Подаци преузети из Књиге инвентара збирке историје уметности Народног музеја у Нишу.

Портрет је у историји српског сликарства новијег доба заузео значајно место након апсолутне доминације сликарства са религиозном тематиком. Уметници који су се бавили религиозним сликарством, у коме су фигуре и ликови били доминантни, често нису могли да користе своју машту, него се од њих захтевало да трагају за новим ликовима које срећу свакодневно у свом окружењу. У српско портретно сликарство међу прве радове спадају ликови црквених достојанственика, владара или истакнутих свештених лица. Јачањем грађанске класе све више се јавља и потреба за грађанским портретом. Сада портрет наручује богата клијентела, истакнути трговци, занатлије, чиновници... На овој нашој поставци имамо два портрета који представљају чувене нишке трговце: Николу Христодула (кат. бр. 3) рад сликара Јохана Франкенбергера и Димитрија Чохаџића (кат. бр. 4), рад релативно мало познатог сликара, Косте Јанковића. Ови портрети, поред уметничке, имају и велику историјску вредност јер указују на јачање моћи представника трговачког staleжа пред ослобођење од Турака. Поред наведених портрета изложен је и један дечији портрет (кат. бр. 2), касније судски потпуковник, који је радио и живео у Нишу, рад сликара Арсенија Петровића и један аутопортрет Боровоја Стевановића, првог нишког академског сликара. На осталим уметничким делима су приказани ликови владара, официра, уметника, затим мушки и женски ликови у грађанским ношњама и једно свештено лице.

Деветнаести век донео је битне судбоносне друштвено – историјске промене, а у уметности, нарочито у сликарству - убрзану смену стилова. Почетком века, централни догађаји били су Први и Други српски устанак (1804-1815), време ратовања за ослобођење од Турака и обнову националне државе (1815-1830/35). Леополд Ранке, савременик тих догађаја, овај период назива *Српском револуцијом*³. Код Срба који су живели преко Саве и Дунава у оквиру Хабсбуршке монархије долази до наглог препорода, до покушаја да се очува национална самобитност и народни језик, верске и грађанске слободе. То је време националног, економског, социјалног и културног препорода.

Период прве половине XIX века обележили су уметници који су живели и стварали на територији Војводине, која је у то време била у саставу Аустроугарске⁴. На овим просторима портретно сликарство се развило раније и било је на вишем уметничком нивоу. Томе су, несумњиво, допринели утицаји уметничких центара запада, пре свега Беча, који је, на неки начин, био прва станица на путу образовања српских сликара. Сликари прихватају класицистички правац, а после прве генерације класициста у нашој средини се одомаћује сликарски правац *бидермајер*. У сликарству неокласицизма цртеж постаје примарно средство израза, док боја има другоразредну улогу. У нешто каснијој варијанти класицизма - бидермајеру, портрет ће доживети извесне промене, у смислу наглашене строгости, а добиће љупкост и топлину, у ликовном смислу обогатиће се колористички. Први сликар класициста био је Арса Теодоровић, (1767-1826), док су највећи представници бидермајера били Константин Данил (1798-1873) и Катарина Ивановић (1811-1882), прва жена сликар у српском

3 L. Ranke, Die serbische Revolution, Aus serbischen Papieren und Mitteilungen, Hamburg, 1829.

4 Вељко Петровић и Милан Кашанин, *Српска уметност у Војводини*, II део, Матица српска, Нови Сад, 1927, 63-129
Дејан Медаковић, *Српска уметност у XIX веку*, Српска књижевна задруга, Београд, 1981, 73

сликарству⁵. Нажалост, наша збирка не поседује њихова дела. Међу прве представнике код нас, свакако, треба поменути Павела Ђурковића, Николу Алексића и Арсенија Петровића, који се истакао и као сликар децјих портрета⁶.

Од средине XIX века (стицањем извесних аутономних права већ од 1815) многи образовани и школовани Срби са ових простора прелазе у Србију, нарочито за време кнеза Милоша Обреновића који је био мецена српским уметницима, и на неки начин, заслужан за развој ликовне уметности у Србији тога времена. Нешто касније, кнез Александар Карађорђевић био је наручилац прве галерије портрета у Србији, која је садржала ликовне најзначајнијих чланова породице Карађорђевић и истакнутих учесника Првог и Другог српског устанка. Интересовање сликара за рад у Србији било је све веће о чему нам говоре сачувани документи. Међу првима који су прешли у Србију, били су и Јован Поповић и Урош Кнежевић⁷.

Стварањем аутономне Кнежевине Србије (Хатишерифом из 1830) која је наставак давно прекинуте историје српског народа и средњовековне државе, створило се повољно тло за романтичарска расположења. Зато је и логична веома рана појава романтичарских тенденција у уметности. Хронолошке границе обухватају период од 1848. до 1878. године⁸. У српском сликарству уводе се нове теме, првенствено историјске, инспирисане националном прошлошћу. Преокупација сликара су и жанр-сцене, мртва природа, пејзаж и религиозне теме. Портрет као тема није више сликарска преокупација, али је и даље највише тражен од наручиоца. Израда портрета је главни материјални извор за егзистенцију уметника. Звучнији и пастозни намаз боје, контрасти светлотамног и видљиви потези четкице, обележја су нове естетике романтизма и код наших уметника. Један од наших највећих сликара који је сликао у духу романтизма и који је доминирао аутентичним изразом, сликарским темпераментом и колористичком снагом био је Ђура Јакшић (1832-1878)⁹, сликар и песник. Са жаљењем можемо да констатујемо да нишки Музеј не поседује ни једно његово дело. Даљој афирмацији српског сликарства у доба романтизма допринели су и Павле Симић и Новак Радонић, а можда, највише Стеван Тодоровић¹⁰, који је отворио прву приватну сликарску школу у Србији (1857-1863)¹¹.

Српско сликарство у другој половини XIX века, по свом ликовном обележју, везано је за два велика уметничка центра у Европи - Беч и Минхен. Духовна клима која је обележавала уметнички живот у тим центрима, била је од великог значаја за развој српског реалистичког сликарства, које се код нас јавља седамдесетих година XIX века.¹² Главна тематика наших сликара реалиста је и даље жанр, религиозна и историјска композиција, портрет, мртва природа и пејзаж. Код једне групе сликара, при сликању пејзажа осећају се почеци пленеризма, сликање ван ателјеа, у пуној сунчевој светлости, као код минхенског ђака Ђорђа Крстића. Но, ипак, тежиште свог стваралачког рада уметници су најчешће испољавали темама, везаним за историјске догађаје. За разлику од других

5 Миодраг Коларић, *Класицизам код срба (1790-1848)*, Народни музеј, Београд, 1965, 93, 120, 130

6 *ibid*, 105, 125, 136

7 *ibid*, 136, 142

8 Миодраг Јовановић, *Српско сликарство у доба романтизма (1848-1878)*, Матица српска, Нови Сад, 1976, 15

9 *ibid*, 208

10 *ibid*, 145, 174

11 Лазар Трифуновић, *Српска цртачко-сликарска и уметничко-занатска школа у Београду*, Универзитет уметности, Београд, 1978, 9

12 Никола Кусовац, *Реализам у српском сликарству XIX века*, Народни музеј, Београд, 1970, 5-11

развијенијих средина, теме социјалне садржине сасвим су изостале у стваралаштву наших уметника. Најзначајнији сликари реализма код нас били су: Ђорђе Крстић, Урош Предић и Паја Јовановић, сликари од којих је свако на свој начин заузео високо место у нашој историји уметности.

Почетком XX века у Србији, сменом династија 1903, одиграле су се важне политичке и друштвене промене. Прва сликарска школа отворена у Београду (1895) прераста у државну школу (1919), а касније у Академију ликовне уметности (1937)¹³. На светској изложби у Паризу 1900, уметност Краљевине Србије представили су тада најпризнатији српски реалисти: Ђорђе Крстић, Урош Предић, Паја Јовановић, Стеван Тодоровић, као и група младих уметника: Марко Мурат, Бета Вукановић, Пашко Вучетић, Стеван Алексић¹⁴... школовани у Минхену, који ће својим радом потиснути суверену владавину академског реализма и створити услове за нове импресионистичке тенденције. Године 1900. у Београду је отворена и прва, за живота свог аутора једина, самостална изложба слика Надежде Петровић, са које се могло видети рађање прве модерне српске уметности. Прве две деценије овог века изражена је велика уметничка активност, обележана генерацијом импресиониста који су инспиратори прве четири југословенске изложбе (у Београду 1904, Софији 1906, Загребу 1908. и Београду 1912), са којих може да се види продор модерних ликовних тенденција у српској уметности. Основано је друштво *Лада* 1904.¹⁵ које је касније подстакло и оснивање других група и удружења, отворена је и прва Југословенска уметничка колонија у Сићеву (1905)¹⁶. Сликари, чланови *Ладе* којима је ова изложба посвећена били су: Урош Предић, Ђорђе Крстић, Бета Вукановић, Пашко Вучетић, Драгомир Глишић, Коста Миличевић, Боривоје Стевановић и Васа Поморишац.

Ове значајне активности српских уметника, прекидају Балкански ратови, а затим и Први светски рат. Многи од наших уметника биће учесници ових ратова, а неки од њих урадиће тада своја најбоља дела као нпр. Коста Миличевић. Године 1919. приређена је и изложба ратних сликара¹⁷, која ће означити и крај једног периода српске уметности.

Један од најпопуларнијих правца с краја XIX и почетка XX века био је импресионизам, чија је колевка била у Француској, а један од важних центара је био и Минхен. У Србији се импресионизам, чији је весник пленеризам, појављује почетком века, са закашњењем у односу на Европску уметност. Томе је несумњиво допринело стваралаштво и популарност наших водећих представника академског реализма, Предића и Јовановића. Први уметници који су усмерили наше сликарство ка Паризу, на саме изворе импресионизма, били су Милан Миловановић, чија је прва слика из тог периода *Мост цара Душана у Скопљу* и Надежда Петровић са *Дерегије на Сави*¹⁸. Најзначајнији представници импресионистичког правца су: Коста Миличевић, Милан Миловановић, Боривоје Стевановић, ученици прве сликарске школе Кирила Кутлика (1869-1900) у Београду, који су се пре уписа на минхенску Академију припремали код словенца Антона Ажбеа (1862-1905), педагога и сликара¹⁹.

13 Л. Трифуновић, наведено дело, 9

14 Миодраг Б. Протић, *Српско сликарство XX века, књ 1*, Нолит, Београд, 1970, 29

15 Љубица Миљковић, *Друштво српских уметника Лада (1904-1994)*, Народни музеј, Београд, 1995.

16 Љубица Миљковић, Милица Тодоровић, Радмила Костић, Војислав Девић, Мирослав Анђелковић, *Ликовна колонија Сићево (1905-2005)*, Галерија савремене ликовне уметности, Ниш, 2005, 11

17 Угљеша Рајчевић, *Удружење ратних сликара и вајара (1912-1918)*, Зборник Народног музеја, XI/2, Београд, 1982, 148

18 Лазар Трифуновић, *Српско сликарство 1900-1950*, Нолит, Београд, 1973, 48

19 *ibid*, 34

Поред уметничке склоности за предео, коме су подредили фигуру и композицију, разноликост у тренуцима дана, њих портрет интересује искључиво да би на њему пратили игру светлости. Напуштају сликање у атељеу и сликају искључиво у природи, у *пленеру*.

У првој половини XX века сликари који су деловали у нашој земљи махом су били школовани у Паризу, или су били под утицајем париске уметности и припадали савременим правцима који се јављају између два светска рата (фовизам, кубизам, експресионизам и др.). Ако се прате токови српског сликарства овог века може се видети процес занемаривања важности цртежа, а склоност према неговању форме сликари замењују доминацијом боје. Овом приликом представљамо дела: Предрага-Пеђе Милосављевића, Боже Илића, Чедомира Крстића, Милана Коњовића, сликара који се издваја по свом сликарском темпераменту.

У уметничкој збирци Музеја чувају се и дела уметника из република некадашње Југославије, од којих су нека одабрана за ову поставку. То су радови: Шпира Боцарића, Влаха Буковца и Николе Мартиноског.

И на крају, да нагласим, да нам је веома драго што овом приликом можемо да прикажемо нишкој публици и парадни портрет краља Милана (кат. бр. 15), власништво нишке Епархије, чији је аутор један од најеминентнијих српских сликара реалиста, Ђорђе Крстић.

* * *

Уметници следећих генерација проширили су појам портрета покушавајући да га, начином обраде и атрибутима који прате људски лик, приближе окружењу и дочарају сложеност и необичност света у коме живимо. Полазећи од тога све више се испољава принцип, да као портрет, треба прихватити све што има обележје људског лика и сведочи о човеку и времену као и о његовим условима живљења и људском продору у непознато.²⁰

20 Олга Перовић, *Предговор каталога VI изложбе југословенског портрета*, Галерија југословенског портрета, Тузла, 1987, 8

ПАВЕЛ ЂУРКОВИЋ

(Баја, 1772 – Одеса, 1830)

Није познато где се и како ликовно формирао, мада се потписивао као академски сликар. Претпоставља се да је сликарство учио у радионици неког бечког сликара или некој другој школи, вероватно у Италији. Године 1801. постао је дворски сликар у Будиму код велике кнегиње Александре Павловне, жене угарског палатина надвојводе Јосифа, од када и постаје веома цењен и тражен портретиста²¹. Био је неко време и наставник у Цртачкој школи при Карловачкој гимназији, коју је 1809. основао митрополит Стратимировић²². Године 1823. на иницијативу кнеза Милоша Обреновића, долази у Србију. По одласку из Србије углавном је сликао по Банату и Ердељу. Путовао је веома много: од родне Баје, Мохача и Осијека до Вршца, Беле Цркве и Темишвара. Од 1830. године борави у Одеси, где остаје до краја живота.

Један је од најплоднијих портретиста новијег српског сликарства и први хроничар свога доба. Насликао је и десетак иконостаса. Стилски је најближи строгој класицистичкој форми, што га приближава француском ампиру. Показивао је и истиниту склоност да својим сликарским умећем представи индивидуалност карактера портретисане личности. Будући да је радио по наруџбини кнеза Милоша 1824. године портретисао је више личности са двора Обреновића. *Портрет кнеза Милоша са турбаном* један је од најлепших у његовом сликарству. Ђурковић користи једноставност у сликању допојасне фигуре, без икакве декоративности, са одређеном дозом дискретне репрезентативности, какав је пример портрет (кат. бр. 1). Ђурковић је родоначелник оног класицистичког смера који ће српско портретно сликарство увести у бидермајерску варијанту.

1. ПОРТРЕТ МИТРОПОЛИТА СТРАТИМИРОВИЋА, 1820.

уље на платну, 67 x 56 cm

на полеђини: *Изобразио Павел Ђурковић априла 10, 1820. у Карловцима Сремским, ћир.*
купљено од Љубице Богдановић из Београда, 1961.

инв. бр. 264

Ф иу 29/1

21 Миодраг Коларић, Никола Кусовац, *Павел Ђурковић*, Галерија Јован Поповић, Опово, 1972.

22 Стратимировић је у то време представљао важну личност српског народа и скоро да нема догађаја у коме није играо значајну улогу. Изузетан допринос пружао је повезивању устаничких Срба у отаџбини и Срба у Хабсбуршкој монархији. Такође, био је веома активан у потајним везама са православном Русијом, у то време веома заинтересованом за све оно што се дешавало на Балкану.

кат. бр. 1

АРСЕНИЈЕ ПЕТРОВИЋ

(Бела Црква, 1803 – 1870)

Сликање је учио у атељеима домаћих мајстора, највероватније у Белој Цркви код Арсенија Јакшића²³, а касније и у радионици неког вршачког мајстора. Радио је иконе и слике по црквама у јужном Банату, Срему и Кнежевини Србији. Основно опредељење био му је портрет; посебно је био цењен као портретиста дечијих ликова.

Арсеније Петровић, обдарени нешколовани мајстор, један је од најзначајнијих из велике групе наших сликара - примитиваца²⁴. У Србији се по први пут појављује 1839. године. Његово сликарство креће се између примитивне декоративности и бидермајерског натурализма. И поред недовољног сликарског образовања уврстио се у Србе из Аустроугарске који су одиграли значајну улогу у време стварања модерне државе и ликовне културе младог грађанског друштва. Његова слава допрла је до кнежевог двора где 1842. слика портрет малог Петра Карађорђевића, будућег краља Петра I. Да је Арсеније радо прихватао да слика децу и да је то чинио с радошћу и с много умећа, видимо са слике кат. бр. 2 коју приказујемо по први пут. На слици је приказан дечак између десет и петнаесет година, касније судски потпуковник Петар Радовић који је живео и радио у Нишу.²⁵

2. ПОРТРЕТ МАЛОГ ПЕТРА РАДОВИЋА, око 1860.

уље на платну, 88 x 58 см

није сигнирано

у збирци Народног музеја се налази од 1983.

инв. бр. 438

Ф иу 44/4

²³ Радмила Антић, *Арсеније Петровић (1803-1870)*, Музеј града Београда, Београд, 1974, 5

²⁴ То су били путујући сликари аматери без сликарског искуства. Сличан је аутохтоној, самониклој уметности америчких limnera i Folk Art-a а заједничко им је невешто сликарско изражавање, спонтаност, вештина и једноставност: сликали су живот и предмете који их окружују.

²⁵ Наташа Дрча, *Прилог проучавању дела Арсенија Петровића*, Зборник бр. 8, Ниш, 1992, 243

кат. бр. 2

ЈОХАН ФРАНКЕНБЕРГЕР

(1807 – 1874)

Мање познат аустријски сликар који је живео и сликао у Немачкој. Портрет *Никола Христодуло* је први портрет насликан по наруџбини у Нишу у периоду турске владавине. Христодулови су чувена нишка трговачка породица који су трговали од Солуна до Беча и вероватно на тим путовањима 1853. године, настао је и овај портрет.²⁶

3. НИКОЛА ХРИСТОДУЛО, 1853.

уље на платну, 84 x 68 см

д. д.: *Франкенбергер 1853*, лат.

поклон Анастаса Христодула из Београда, 1959.

инв. бр. 214

Ф иу 21/9

²⁶ Боривоје Андрејевић, *Историја Ниша*, књ. II, Ниш, Градина и Просвета, 1984, 152

кат. бр. 3

КОСТА ЈАНКОВИЋ

Први је сликар портретиста који је боравио у Нишу 1872. године²⁷. О његовом животу зна се веома мало. Највероватније је да је дошао из Баната. Израдио је портрет нишког трговца Димитрија Чохацића у реалистичком маниру, са фесом на глави, обучен у европску ношњу.

4. ДИМИТРИЈЕ ЧОХАЦИЋ, 1872.

уље на платну, 74 x 50 см

није сигнирано

купљено од Владе Чохацића, 1952.

инв. бр. 84

Ф иу 21/6

²⁷ Боривоје Андрејевић, *Историја Ниша*, књ. II, Градина и Просвета, Ниш, 1984, 152

кат. бр. 4

НИКОЛА АЛЕКСИЋ

(Стари Бечеј, 1808 - Арад, 1873)

Рођен је у сиромашној занатској породици. Прве сликарске поуке добио је у атељеу Арсе Теодоровића, а затим на Академији ликовних уметности у Бечу (1828-1830). Касније је отишао у Италију где је провео три године копирајући старе мајсторе. Ту је, такође, ступио у контакт са групом назаренских сликара. Живео је и стварао у Великој Кикинди (1837), Темишвару (1840) и Араду, где је остао до краја свог живота²⁸.

Алексић је један од најплоднијих српских сликара, иконописаца и портретиста прве половине XIX века. Аутор је и зидних композиција. Урадио је галерију од око три стотине портрета на којима је цртеж доминантан у односу на боју. Често користи две или три боје, чиме долази до лепих тонских решења. По тим елементима, доследан је поборник каснокласицистичких, бидермајерских начела у српском сликарству. Његов интерес је усмерен и на психолошку анализу портрета. Класичан пример таквог сликарства је портрет под кат. бр. 5. По свом утицају и уметничкој вредности спада у најистакнутије сликаре овог периода.

5. ПОРТРЕТ ЖЕНЕ СА РУКАВИЦОМ, V деценија XIX века

уље на платну, 64 x 43 см

нија сигнирано

добито од Народног одбора среза Ниш, 1959.

инв. бр. 210

Ф иу 8/2

28 Олга Микић, *Дело Николе Алексића*, Галерија Матице српске, Нови Сад, 1974.

кат. бр. 5

ЈОВАН ПОПОВИЋ

(Опово, 1810 – Панчево, 1864)

Прве сликарске поуке највероватније је добио у радионици Константина Данила, што се може закључити према стилским особинама и сликарском поступку у његовим ранијим радовима²⁹. На бечку Академију уписао се 1842. године, а после завршетка студија дошао је у Београд. У том периоду настају неки од његових најбољих портрета. Из Београда је отишао у Вршац, а затим у Панчево. После 1848, као добровољац, учествовао је у борбама против Мађара. Сликао је иконостасе у банатским селима: Долову, Црепаји и Томашевцу.

Поред иконописа и портрета радио је и копије дела других мајстора. Из Аустроугарске у Србију прешао је 1839. На самом почетку његовог рада осећа се тврдоћа у модулацији портрета, лик је скоро линеарно обрађен, а колорит је хладан. Касније, у делима Поповића, класицистичка строгост у постављању фигуре се губи и уступа место бидермајерској мекој моделацији (искуство стечено у радионици Константина Данила). Насликао је портрете: кнеза Михаила, кнеза Александра Карађорђевића, кнеза Милоша (кат. бр. 7) и већи број значајнијих личности српске политичке и културне историје. Поповић је један од значајнијих представника бидермајера у српском сликарству прве половине XIX века. На неким његовим платнима појављује се и идеализован пејзаж под утицајем романтичарског бечког сликарства.

6. КНЕЗ МИЛОШ³⁰, IV деценија XIX века

уље на платну, 98 x 75,5 cm

није сигнирано

добито од Народног музеја у Београду из конфискованих слика, 1951.

инв. бр. 48

Ф иу 29/12

7. ПОРТРЕТ ЖЕНЕ У ГРАЂАНСКОЈ НОШЊИ, око 1851.

уље на платну, 86 x 68,5 cm

није сигнирано

купљено од Здравка Секулића из Београда, 1953.

инв. бр. 151

Ф иу 6/12

²⁹ Никола Кусовац, *Јован Поповић сликар*, Галерија Јован Поповић, Опово, 1971, 28

³⁰ Кнез Милош Обреновић, (1780-1860). Владао је Србијом од (1815-1839) и од (1858-1860). Био је велики државник и дипломата. Један је од најзаслужнијих за добар политички статус Србије у Европи. Године 1815. Милош је стао на чело Другог српског устанка, који је подигао у Такову. За време његове владавине Србија је Хатишерифом 1830. проглашена Кнежевином.

кат. бр. 6

УРОШ КНЕЖЕВИЋ

(Сремски Карловци, 1811 – Београд, 1876)

Прво сликарско искуство стекао је у Стратимировићевој сликарској школи (1824) у Сремским Карловцима, а затим у атељеу Константина Данила, вероватно (1829-1833) када је овај сликао иконостас за Саборну цркву у Панчеву. Средином 1834. прелази у Кнежевину Србију и ради портрете за низ угледних грађана. Био је даровит, сликарски недовољно образован, због чега иде на усавршавање у Беч (1844-1847), али се његово име не налази у протоколима Академије. Из Беча се вратио у Београд, где је остао до краја живота.

Поред обраде религиозних тема, највише је сликао портрете. Израдио је велики број портрета ондашњег друштва, од Кнеза до мањих чиновника и представника тек стасале интелигенције. Најважније његово дело је галерија устаничких портрета из 1852. године, чији је наручилац кнез Александар Карађорђевић³¹. После школовања Кнежевић је свој сликарски таленат максимално развио и усавршио, тако да од 1848. покушава да створи свој сопствени стил: палета му постаје светлија, топлија, а начин компоновања свечанији. Такође је изражена и тежња за откривањем карактера портретисаних ликова. Спада у истакнуте представнике бидермајерских начела у српском сликарству. И поред неједнакости у квалитету његових уметничких дела он је, ипак, био даровит и занимљив хроничар свога времена.

8. ПОРТРЕТ ЖЕНЕ СА ЦРВЕНОМ МАРАМОМ, око 1850.

уље на платну, 94 x 74 cm

није сигнирано

купљено од Сретена Антонића из Београда, 1953.

инв. бр. 128

Ф иу 11/11

31 Павле Васић, *Урош Кнежевић*, Галерија Јован Поповић, Опово, 1975.

кат. бр. 8

ПАВЛЕ СИМИЋ

(Нови Сад, 1818 – 1876)

Своје прво сликарско искуство стекао је у радионици досељеног Италијана Алојза Кастања у Новом Саду (1832-1837). У предакадемском периоду боравио је и радио у Банату и Сомбору. Академију ликовних уметности у Бечу уписао је 1837. године. Због изузетног успеха на Академији 1840. добија Гунделову награду за класичну композицију. Исте године путује за Пожун (Братислава), а касније је отпутовао на кратко у Италију. Године 1841. вратио се из Беча и стално место боравка био му је Нови Сад.

Симић је један од првих носилаца нашег раног романтизма. Поред неколико стотина религиозних слика, насликао је и знатан број слика профаног карактера, првенствено портрета. Школован је на традицији назаренског религиозног сликарства и класицистичко - бидермајерских схватања. Сликајући историјске теме инспирисане историјским догађајима као што је *Мајска скупштина* (са неколико десетина портретисаних ликова)³², Симић је закорачио стазама романтизма. Посматрајући његова најбоља дела, уочава се да је потез четкицом слободнији, а колорит топлији, што говори о романтичарским тенденцијама у његовом сликарству. У својим портретима показује и смисао за психолошко удубљивање и откривање карактера личности, по чему је веома близак реалистичкој концепцији. Да се стално враћа сликању фигуре у седећем положају с пажљиво сликаним рукама које почивају на наслону фотеље, видимо и из нашег примера (кат. бр. 9).

9. ПОРТРЕТ МУШКАРЦА У БЕЛОМ ПРСЛУКУ, око 1857.

уље на платну, 70 x 60 см

није сигнирано

купљено од Миленка Чавића из Загреба, 1952.

инв. бр. 105

Ф иу 29/11

32 Олга Микић, Лепосава Шелмић, *Дело Павла Симића (1818-1876)*, Галерија Матице српске, Нови Сад, 1979, 79

кат. бр. 9

НОВАК РАДОНИЋ

(Мол, 1826 – Сремски Карловци, 1890)

Прво сликарско образовање добио је у радионици сликара Петра Пилића из Сенте. Године 1850. прешао је у Арад, у радионицу Николе Алексића. Следеће године уписао се на бечку Академију и тамо је остао до 1856. у класи проф. Карла Хајнриха Рала. После Беча живео је у Новом Саду сликајући, углавном, портрете за богату клијентелу. Крајем 1858. отпутовао је у Италију где је, повремено бораваћи у већим центрима, Венецији, Милану, Болоњи, Фиренци, Риму, Монтави и Ђенови, остао до краја 1859. Доласком из Италије његова популарност почиње нагло да опада. Написао је две књиге (1878), а писао је и чланке за новине. Постао је потпреседник књижевног одељења Матице српске (1887), а следеће године библиотекар исте установе³³.

Радонић је један од најизразитијих сликара романтизма у српском сликарству. Осим икона и предела, радио је и композиције историјске садржине, као и копије по делема старих мајстора и био је изврстан цртач, али је као портретиста достигао највећи домет³⁴. У почетку његовог сликарства осећа се невештина, колорит је без нијансирања, а поставка модела изведена је у духу српског бидермајера. За време студија у Бечу и непосредно пре одласка у Италију, ради своје најлепше портрете, сликајући широким пастозним наносима боје, као што се у српском сликарству није видало до тада. После школовања, стекао је још већу сигурност у постављању фигуре, свежине и звучности колорита, с једне стране, и са много успеха у психолошкој анализи насликане личности, с друге стране. Понекад се стиче утисак да је уместо романтичарског размахивања бојама, створио дела блиска реалистичким схватањима.

10. ПОРТРЕТ МУШКАРЦА У УНИФОРМИ, 1854.

уље на платну, 64 x 53 см

није сигнирано

купљено од Миленка Чавића из Загреба, 1952.

инв. бр. 104

Ф иу 32/8

33 Миодраг Коларић, *Новак Радонић (1826-1890) живот и рад*, Народни музеј, Београд, 1962, 3

34 Миодраг Јовановић, *Српско сликарство у доба романтизма (1848-1878)*, Матица српска, Нови Сад, 1976, 168

кат. бр. 10

СТЕВАН ТОДОРОВИЋ

(Нови Сад, 1832 – Београд, 1925)

Студије сликарства започиње на Академији у Бечу (1850), касније прелази у приватну школу професора Валдмилера, а затим и код Карла Рала. Долази у Београд (1857)³⁵ и одмах отпочиње са друштвеном и уметничком активношћу. Био је оснивач и први председник Београдског певачког друштва, а велики део времена посвећивао је и позоришту. Основао је прво гимнастичко друштво и прву сликарску школу у Београду 1875. Године 1860. отворио је прву изложбу слика у Београду. Бавио се и педагошким радом (1865-1894) све до пензионисања. Треба истаћи да је Тодоровић много путовао и да је упознао најбоље галерије Москве, Петрограда, Рима, Фиренце, Венеције, Беча и Минхена. Поред више критика и полемика у разним часописима, написао је и своју аутобиографију и две књижице у вези полемике коју је водио са Ђорђем Крстићем и Михаилом Валтровићем око иконе *Смрт Кнеза Лазара* за иконостас Саборне цркве у Нишу (у суштини то је био сукоб старих и нових тенденција у уметности)³⁶. За редовног члана Српске краљевске академије примљен је 1901. године.

Тодоровић се још за време студија у Бечу формирао на прекретници између омиљеног бидермајера и тек наступајућег романтизма. Касније, у његовим портретима (портрети јунака), превагнуће опредељење за реализам³⁷. Сликајући више од пола века, насликао је неколико стотина портрета, више пејзажа, историјских и жанр композиција, око двадесет иконостаса, зидних слика, цртежа, акварела и илустрација. Био је човек пун ентузијазма, склапао је истовремено познанства са значајним и утицајним политичарима, био је у вези и са владајућом кућом Обреновића. Имајући све ово у виду, био је најтраженији сликар портретиста, прави хроничар свог времена. Овом приликом изложили смо четири дела која по стваралачким карактеристикама припадају његовој зрелој фази и то: портрет жене (кат. бр. 11), портрет кнеза Михаила (кат. бр. 12) насликан после његове смрти 1875. и два портрета познатих личности (кат. бр. 13 и 14).

11. ПОРТРЕТ ЖЕНЕ У ГРАЂАНСКОЈ НОШЊИ, 1861.

уље на платну, 104 x 79 см

доле према средини: *С. Тодоровић 1861*, ћир.

купљено од Милице Марјановић из Београда, 1954.

инв. бр. 164

Ф иу 8/9

35 Никола Кусовац, Милена Врбашки, Вера Груић, Вања Краут, *Стеван Тодоровић (1832-1925)*, Народни музеј и Галерија Матице српске, Београд-Нови Сад, 2002, 18

36 Љиљана Симић-Константиновић, *Историјски портрет у српском сликарству XIX века*, Галерија САНУ, Нови Сад, 1972, 60

37 Миодраг Јовановић, *Српско сликарство у доба романтизма (1848-1878)*, Матица Српска, Нови Сад, 1976, 191

кат. бр. 11

12. КНЕЗ МИХАИЛО³⁸, 1875.

уље на платну, 190 x 134 см

д. д. : *С. Тодоровић*, 1875, ћир.

добито од Народног музеја у Београду из конфискованих слика, 1951.

инв. бр. 45

Ф иу 29/7

13. ПУКОВНИК ЈОВАН ВЛАХОВИЋ³⁹, 1875.

уље на платну, овал: 69 x 54 см

средина десно: *С Тодоровић 1875*, ћир.

купљено од Анте Радојевића из Београда, 1952.

инв. бр. 124

Ф иу 29/8

14. ПОРТРЕТ ПЕТРА УБАВКИЋА⁴⁰, 1877.

уље на платну, 65 x 52 см

у средини доле: *С. Тодоровић 1877*, ћир.

купљено од Ружице Нешковић из Ниша, 1968.

инв. бр. 368

Ф иу 8/5

38 Михаило Обреновић (1823-1868), био је кнез Србије у периоду (1839-1842) и од (1860-1868). Владао је по узору на свог оца па је и он убрзо прогнан из земље. Његова прва влада се окончала његовим збацивањем 1842, а друга владавина се завршила његовим убиством. Године 1868. иницирао је оснивање Народног позоришта у Београду.

39 Пукoвник Јован Влаховић (1844-1908), као војни аташе боравио је 1880. у Лондону. После сукоба са краљем Миланом даје оставку на војну службу и око 1894. наставља се у Трсту, где је и сахрањен. (Извод из књиге крштених и миропомазаних, Српске православне цркве, књ. III, 13, бр. 29; Извод из протокола умрлих Српско - православне црквене општине Св. Спиридона у Трсту) из документације збирке Народног музеја у Нишу.

40 Петар Убавкић (1852-1910), родоначалник српског вајарства, први је и најзначајнији представник новије српске скулптуре, реалистичког израза. Његову уметничку заоставштину, сачињава двадесетак сачуваних радова, насталих између 1877. и 1908. Приближно исти број је изгубљен. Најзначајнији део представљају портрети, међу њима и портрети израђени као плакете.

кат. бр. 12

БОРЋЕ КРСТИЋ

(Стара Кањижа, 1851 – Београд, 1907)

Захваљујући свом цртачком таленту, добио је стипендију краља Милана Обреновића за студије сликарства. У Минхену је прво учио у Занатско-уметничкој школи, а касније на Академији ликовних уметности (1873-1881), затим је отпутовао у Рим ради студијског усавршавања (1882), где је остао шест месеци. За време школских распуста (1876-1881) путовао је доста по Србији и скицирао пределе, културно-историјске споменике и етнографске мотиве (сцене обичаја и ношње наших људи), за краљеву галерију. Прву самосталну изложбу приредио је у Београду (1880). Постао је професор цртања (1888) у Београду и на тој дужности је остао до краја свог живота. Учествовао је на значајним светским и југословенским ликовним смотрама. Постао је члан Српске академије наука и уметности (1884), а Друштва српских уметника *Лада* 1906. године.

Најизразитији је представник минхенског курбеовског (Гистав Курбе 1819-1877) реализма у српском сликарству⁴¹. Поред бројних скица и студија, насликао је и око сто четрдесет портрета, пејзажа, жанр и историјских композиција, низ значајних иконостаса и велики број икона од којих су оне у нишкој Саборној цркви изгореле у пожару 2001. Сликао је пастозно, широком четком, са акцентима на јаким контрастима светлих и тамних партија, што је представљало новину у српском сликарству. Касније се све одлучније опредељује за наглашена колористичка решења у чему и лежи највећа вредност Крстићевог сликарства. Као један од најзначајнијих сликара с краја XIX и почетка XX века извршио је велики утицај на формирање прве генерације младих сликара са којима је отпочела српска модерна уметност. Изложени парадни краљевски портрет⁴² (кат. бр 15) поклон је Милановог сина Александра Обреновића цркви Св. Петке у Ћурлини, недалеко од Ниша.

15. ПОРТРЕТ КРАЉА МИЛАНА ОБРЕНОВИЋА,⁴³ 1902.

уље на платну: 200 x 140 cm

власник: нишка Епархија

41 Никола Кусовац, *Борђе Крстић*, Народни музеј, Београд, 2001, 10; Никола Кусовац, Миодраг Коларић, Вера Ристић, *Српско сликарство XIX века*, Народни музеј, Београд, 1965, 37

42 Портрет је заузимао централно место на споменику, а био је постављен у оквир од извајаног мермера, рад вајара Петра Убавкића. За време Првог светског рата слика је била доста оштећена. На иницијативу Завода за заштиту споменика културе града Ниша, а у циљу спровођења конзерваторско-рестаураторског поступка, слика је пренета у Београд 2002. Радови су обављени у атељеу Републичког завода за заштиту споменика културе (2003-2005) под руководством сликара - конзерватора Ружице Васић. Слика је у аутентичном стању враћена нишкој Епархији ове године.

43 Краљ Милан Обреновић (Марашештија, близу Јашија у Румунији 1854, Беч, Аустроугарска, 1901). За време његове владавине Србија је проглашена Краљевином 21. фебруара 1882. Године 1889. абдицирао је са престола и одредио три намесника који су владали до пунолетства краља Александра.

кат. бр. 15

ВЛАХО БУКОВАЦ

(Цавтат, 1855 – Праг, 1922)

У једанаестој години живота са стрицем одлази у Америку. Затим је (1871-1873) боравио у Цариграду, Одеси, Јужној Америци и Калифорнији. Враћа се у родни Цавтат, одакле (1877) одлази за Париз, где је по препоруци и посредством меценства уписао студије (Ecole des Beaux - Arts) у класи проф. Александра Кабанела⁴⁴. Као врло талентован ђак, већ следеће године, излаже у *Салону слика*. Године 1883. почиње да слика на Српском двору, затим у Црној Гори, Задру и Сплиту. Враћа се у Париз (1886), да би после две године отпутовао за Енглеску, где је радио као портретиста. У Загреб прелази 1894. Његовим доласком овај град постаје прави ликовни центар (оснивају се атељеа, Уметнички павиљон, друштва уметника и књижевника...). У Праг одлази (1903), а након две године постаје професор Уметничке академије. Иако је доста одсуствовао, везе са отаџбином никад није прекидао. Био је почасни члан Српске краљевске академије од 1905. За председника друштва *Медулић* у Сплиту изабран је 1908, а од 1919. године почасни је члан Југословенске академије наука и уметности⁴⁵.

Буковац припада плејади сликара академског реализма, што се види од самог почетака његовог рада. Цртеж му је строг, академски, палета тамна, моделација наглашена, а светло спретно распоређено. Осим портрета радио је и фигуралне композиције, женске актове, жанр сцене. У периоду када по други пут борави у Паризу и када долази до све веће афирмације импресиониста, настају видне промене у његовом опусу. Потези његове четкице су мекши, палета постаје светлија - колористички богатија, сенке обојене и прозачне. Велики број његових радова сликан је у пленеру. Буковац, у суштини, није усвојио импресионистичку технику, његове теме и мотиви и даље су у духу академизма. Такав пример је портрет (кат. бр. 16). Поред академског сликара Паје Јовановића и Буковац је стекао европску славу, највише као портретиста. Био је један од најплоднијих хрватских сликара и зачетник хрватске модерне уметности.

16. ПОРТРЕТ ЖЕНЕ СА ЗЛАТНОМ МИЊЋУШОМ, I половина XX века

уље на платну, 68,5 x 50,5 см

д. л. : одоздо нагоре: *Влахо Буковац*, лат.

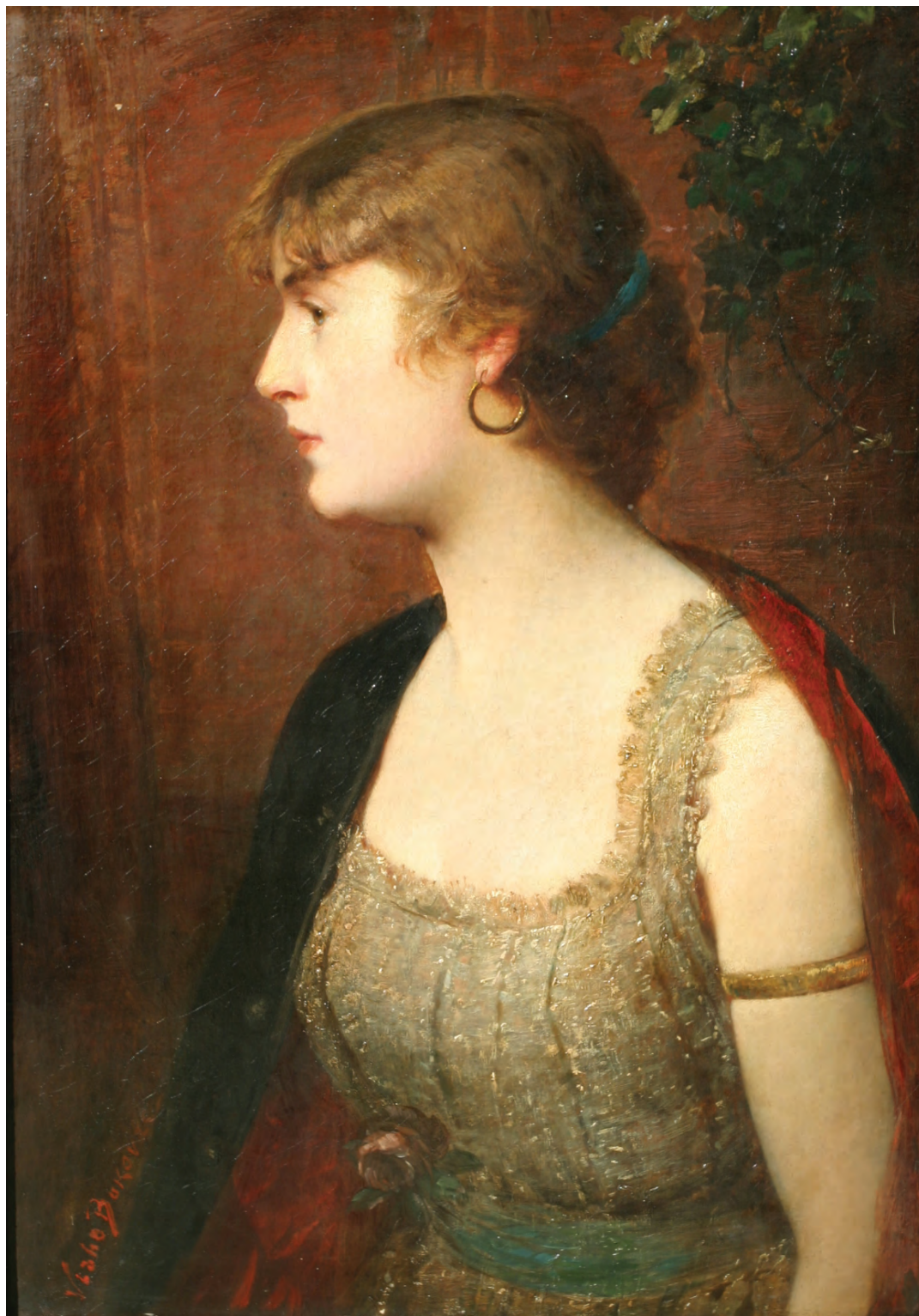
добито од Народног музеја у Београду, 1953.

инв. бр. 137

Ф иу 10/12

⁴⁴ Влахо Буковац (са предговором и тумачењима Марка Цара), *Мој живот*, Српска књижевна задруга, Београд, 1925, 87

⁴⁵ *Вера Кружић - Uchytel, Влахо Буковац, (1855-1922)*, Глобус, Загреб, 2005.

кат. бр. 16

УРОШ ПРЕДИЋ

(Орловат, 1857 – Београд, 1953)

Студије сликарства на Академији у Бечу уписује (1876). Исте године, као врло талентован, добија стипендију Матице српске и Гунделову награду за најбољи студијски рад. По завршетку Академије, у периоду (1883-1885), био је асистент и сарадник професора Кристијана Грипенкерла⁴⁶. У том периоду заједно раде (тринаест сцена из античке митологије) на осликавању зидних декорација Горњег дома бечког Парламента. Због породичних прилика напушта Беч (1885) и враћа се у Орловат одакле прелази у Београд (1909), где остаје до краја живота. Први пут је самостално излагао у Београду 1888. године. Касније излаже у Новом Саду, Сремским Карловцима, Панчеву и Вршцу. Био је један од оснивача *Ладе* (1904), а члан Српске краљевске академије од 1910. Постао је први председник новооснованог Удружења ликовних уметника у Београду (1919). Током свог дугог века добио је више награда и признања.

Предић је један од водећих уметника академског реализма. У његовом опусу заступљене су слике религиозног карактера, жанр и историјске композиције, ређе предео, један акт и знатан број цртежа. Сликајући у духу академског реализма највише се исказао у бројним иконостасима и портретима. Највећи број портрета је настао након доласка у Београд, а добар део тих портрета насликан је на основу фотографија (аутобиографија из 1921.)⁴⁷. У настојању да постигне што уверљивију сличност са ликом наручиоца, он је постао драгоцен хроничар свога времена. Поред портрета својих савременика у сликама и цртежима, оставио нам је и писане забелешке, сведочанства о многим уметницима. У свом дугом стваралачком животу, остао је веран правилима старих мајстора. Главне карактеристике његовог сликарства су: истицање цртежа и зналачка композиција. Изложена дела (кат. бр. 17, 18, 19, 20 и 21) добар су пример академског реализма. Портрети, на којима су насликани гувернери Народне банке, (кат. бр. 19 и 20) нишка публика моћи ће да види по први пут.

17. ПОРТРЕТ СЛИКАРА ЛАЗАРА НИКОЛИЋА⁴⁸, 1900.

уље на платну, 72 x 59 см

г. д. : УП 1900, ћир

купљено од Надежде Мирић из Београда, 1954.

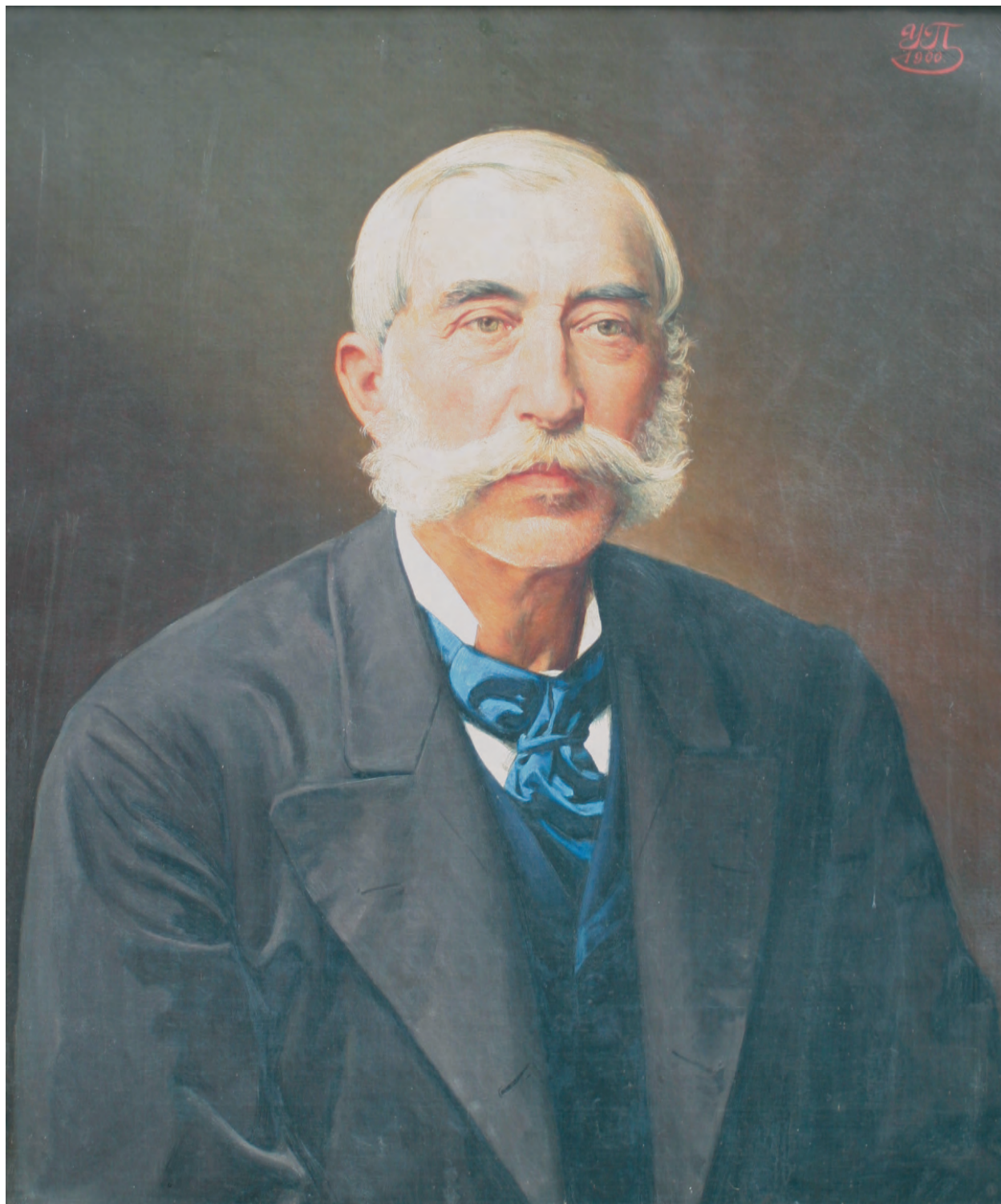
инв. бр. 161

Ф иу 6/10

46 Миодраг Јовановић, *Урош Предић (1857-1953)*, Галерија Матице српске, Нови Сад, 1998, 68

47 Јелена Кнежевић, Светлана Михаиловић, Радивојевић, *Урош Предић*, Музеј града Новог Сада, Нови Сад, 2005, 21

48 Лазар Николић (1824-1889), био је писац и сликар, завршио је препарандију у Панчеву и био је учитељ у Банатском селу Добрици. Његов најбољи рад Српски сликари издао је његов син Владимир Николић 1895. Књига садржи важне податке о српским сликарима XVIII и XIX века, а нарочито о Константину Данилу.

кат. бр. 17

18. ПОРТРЕТ МУШКАРАЦА СА ЛЕПТИР КРАВАТОМ, 1904.

уље на платну, 66 x 55 см

д. л. : *Предић. У. 1904*, лат.

купљено од Душана Михаиловића из Београда, 1953.

инв. бр. 130

Ф иу 11/10

19. ПОРТРЕТ ГУВЕРНЕРА НАРОДНЕ БАНКЕ, ЂОРЂА ВАЈФЕРТА⁴⁹, 1924.

уље на платну, 109 x 90 см

д. д. : *УП. 1924*, ћир.

добито од Народног музеја у Београду, 1952.

инв. бр. 88

Ф иу 6/5

20. ПОРТРЕТ ГУВЕРНЕРА НАРОДНЕ БАНКЕ, ФИЛИПА ХРИСТИЋА⁵⁰, 1927.

уље на платну, 110 x 89 см

д. д. : *УП 1927*, ћир.

добито од Народног музеја у Београду, 1952.

инв. бр. 89

Ф иу 15/3

21. ПОРТРЕТ МУШКАРАЦА СА БЕЛОМ МАРАМИЦОМ, 1943.

уље на платну, 69 x 56 см

д. л. : *УП 1943*, ћир.

купљено од Стевана Стефановића из Београда, 1963.

инв. бр. 305

Ф иу 24/3

⁴⁹ Ђорђе Вајферт (нем. Georg Weifert, 1850-1937), био је српски индустријалац немачког порекла, велики добротвор, економиста и гувернер Народне банке Србије у периоду од (1890-1902) и (1912-1926), укупно 26 година. Такође је био и мецена културних и хуманитарних установа, пријатељ науке и колекционар старог новца.

⁵⁰ Филип Христић (1819-1905), био је кнежевски представник 17 влада Србије, министар иностраних дела, министар просвете, посланик Србије у Цариграду, Бечу, Берлину и Лондону, почасни члан Српске краљевске академије и гувернер Народне банке Краљевине Србије (1885-1890).

кат. бр. 18

ПАВЛЕ – ПАЈА ЈОВАНОВИЋ

(Вршац, 1859 - Беч, 1957)

Прве поуке из сликарства добио је од мало познатог вршачког сликара Водецког. Академију у Бечу уписао је 1877. у класи проф. К. Грипенкерла. По завршетку школовања (1883) наставио је студије код истог професора, а истовремено се усавршавао у мајсторској радионици К. Милера. Користећи школске распусте путује по балканским земљама и проучава начин живота и обичаје нашег народа. Сликајући жанр сцене из живота балканских народа, афирмисао се као један од најпопуларнијих сликара свога доба. Тако је 1882. добио прву награду Академије и царску стипендију за композицију *Рањени Црногорац*. Ради усавршавања борави у Минхену, затим у Паризу и враћа се у Беч (1895). Путовао је и у Мароко, Египат, Грчку, Турску, Италију и Шпанију. Јовановић је стекао велики углед како у свету тако и у својој земљи. Изабран је за редовног члана Српске краљевске академије (1888), а на свечаном проглашењу 1893. одржана је и његова прва изложба слика у Београду. Био је почасни председник *Ладе*. Током своје дугогодишње уметничке каријере добио је бројна признања, сликарске награде и одликовања. Његова дела налазе се не само у музејима Србије него и у многим приватним збиркама и галеријама широм Европе⁵¹.

Јовановић се формирао у духу академског реализма. Приклонио се конформистичкој страни тог стила; цртао је лако и виртуозно, компоновао је јасно и прегледно, а боје употребљавао одмерено. На њега су јак утицај имали његови педагози Грипенкерл и Милер. По њему, бити реалиста значило је до детаља тачно, одговарајућим ликовним средствима, репродуковати један мотив из стварности. Он, као и његови професори, није схватио суштину реализма. Јовановић, као и већина сликара у доба реализма, слика свет око себе, али изоставља социјалну проблематику. Иако веран реализму, у свом сликарском опусу оставио је дела у духу сецесије, пленеризма... Од његове сликарске оставштине, поред жанра и историјске композиције, требало би пре свега истаћи галерију изванредних портрета. У нашој збирци чува се седам дела овог уметника. За ову прилику изабрали смо три женска портрета (кат. бр. 22, 23 и 24) и један портрет владара (кат. бр. 25). Сlike под кат. бр. 23 и 25 посетиоци ће моћи да виде по први пут на овој поставци.

22. ПОРТРЕТ УМЕТНИКОВЕ ЖЕНЕ, крај XIX почетак XX века

уље на платну, 35 x 27 см

није сигнирано

купљено од Савке Јовановић из Београда, 1953.

инв. бр. 150

Ф иу 21/11

⁵¹ О сликару: Радмила Антић, *Паја Јовановић, каталог легата*, Музеј града Београда, Београд, 1970; Никола Кусовац, *Паја Јовановић*, Народни музеј, Крагујевац, 1973; Никола Кусовац, *Паја Јовановић - слике великог формата*, Народни музеј, Београд, 1979.

кат. бр. 22

23. ДАМА С ЛЕПЕЗОМ, крај XIX почетак XX века

уље на дасци, 32,3 x 20,5 см

середина десно: *П. Јовановић*, лат.

купљено од Николе Петровића из Београда, 1973.

инв. бр. 392

Ф иу 4/5

24. ЖЕНА У ЕНТЕРИЈЕРУ, III деценија XX века

уље на дасци, 37 x 26 см

д. д. : *П. Јовановић*, ћир.

купљено од Сретена Антонића из Београда, 1954.

инв. бр. 163

Ф иу 26/9

25. СТЕФАН УРОШ II (КРАЉ МИЛУТИН) СА МОДЕЛОМ ЦРКВЕ ГРАЧАНИЦЕ⁵², 1941.

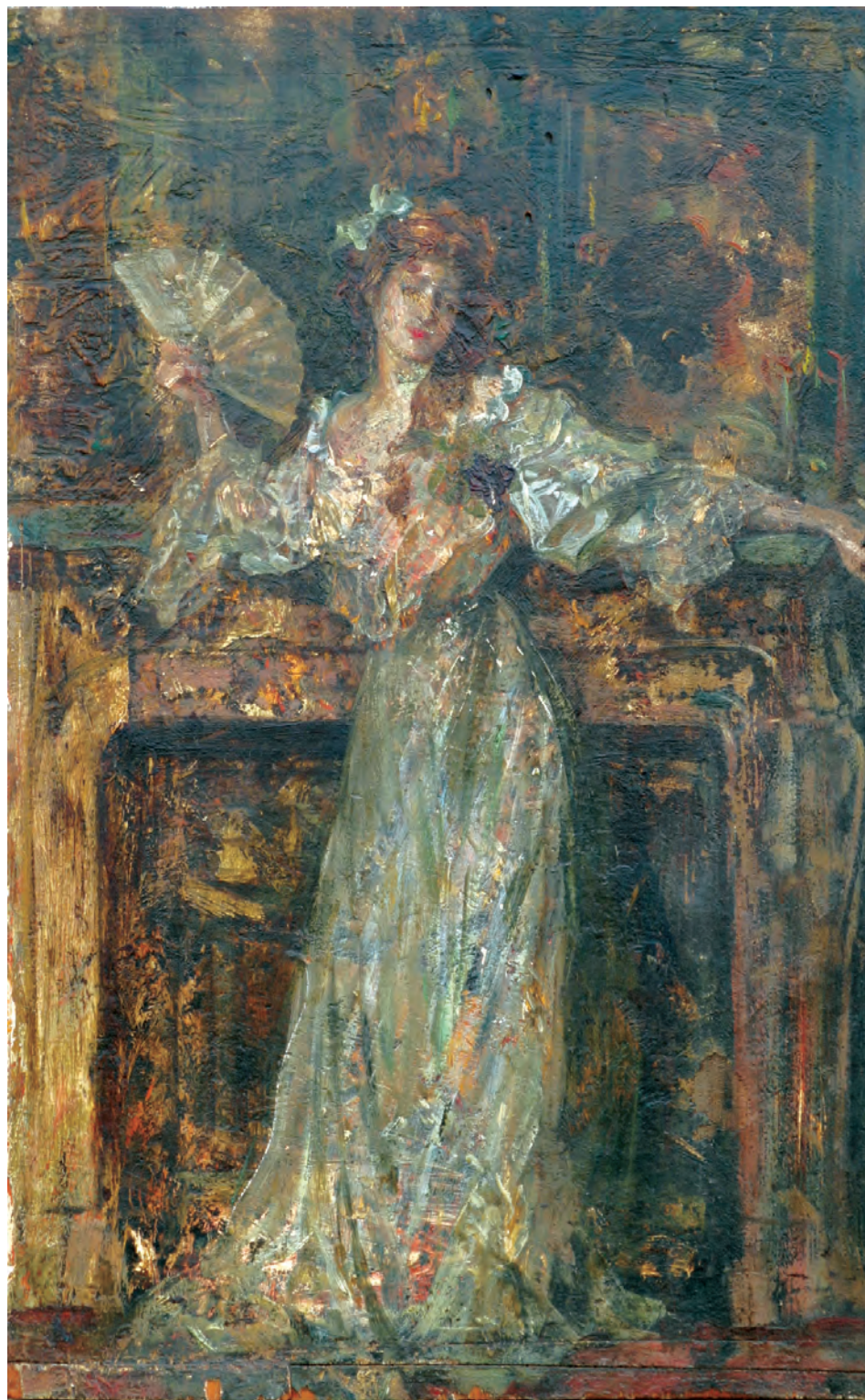
уље на дасци, 155 x 87 см

на полеђини: *неуморним настојањем генералног конзула Борђа Роша за обнову Грачанице је израђена ова икона 1941. од зографа Паје Јовановића, ћир.*

инв. бр. 46

Ф иу 43/87

⁵² Стефан Урош II Милутин Немањић (1253-1321), краљ Србије (1282-1321) и један од најмоћнијих владара у средњем веку. Подигао је и обновио већи број манастира и цркава. У његово доба развила се и фортификациона архитектура. Због свог задужбинарског деловања канонизован је након његове смрти и проглашен светим краљем.

кат. бр. 23

ПАШКО ВУЧЕТИЋ

(Сплит, 1871 – Београд, 1925)

У почетку се бавио декоративном пластиком, прво у Буенос Ајресу (1889-1891), а касније и у Трсту (1896-1898). Ликовно образовање је стекао на Академији у Минхену (1898- 1900)⁵³, затим се усавршавао у Фиренци и Риму, где је радио и копије по делима старих мајстора. У Београд се трајно наставља 1903. Исте године почиње да слика иконостас у Руми са Урошем Предићем. У Првом светском рату учествује као ратни сликар. Излагао је самостално у Београду, Сплиту, Ници, Барију и Риму. Члан Друштва српских уметника *Лада* постао је 1904. године.

Сликао је портрете, композиције, ратне мотиве и ентеријере. Поред сликарства бавио се и педагошким радом, копирањем средњовековних фресака и скулптуром. За време Првог светског рата урадио је више цртежа са ратном тематиком као и преко стотину портрета војних и политичких личности у емиграцији, претежно у Грчкој. Његово сликарство је утемељено на искуствима академског реализма, али се не може спорити знатан утицај симболизма, импресионизма, као и других праваца актуелних у XIX и XX веку.

26. ПОРТРЕТ АЦЕ СТАНОЈЕВИЋА⁵⁴, 1923.

уље на картону, 26,5 x 18,5 см

д. д. : *П. Вучетић 1923.* ћир.

добито из Народног музеја у Београду из конфискованих слика, 1951.

инв. бр. 51

Ф и у 32/9

53 Марко Цар, *Пашко Вучетић (1871-1925)*, Мисао, 1925. књ. XVII, 7, 521 - 524; *Почеци југословенског модерног сликарства 1900-1920*, Музеј савремене уметности, Београд, 1972-1973, 251 - 252

54 Алекса - Аца Станојевић (1852-1947), политичар и члан главног одбора Народне радикалне странке. Због учешћа у Тимочкој буни осуђен је на смрт 1883. али је побегао преко границе. У Чебинчевој афери 1894. осуђен на три година затвора, али је помилован 1895. Више пута биран је за народног посланика (од 1902. па надаље), а био је и председник Народне скупштине. Од 1926. предводио је Југословенску радикалну заједницу.

кат. бр. 26

БЕТА ВУКАНОВИЋ / Babette BACHMAYER

(Бамберг, Немачка, 1872 – Београд, 1972)

Школу за примењену уметност завршила је (1891) и Женску академију (1897) у Минхену. Затим је радила у атељеу Антона Ажбеа (1892-1896) где је упознала Ристу Вукановића, за кога се удала и са њим настанила у Београду, 1898. После две године (1900) почела је са радом као наставник у Уметничко-занатској школи у Београду. За време Првог светског рата боравила је у Паризу, а у Београд се вратила 1919. после смрти супруга. Педагошким радом бавила се, са прекидима за време рата (1912 – 1918), све до 1936. године⁵⁵. Један је од оснивача, члан и доживотни почасни председник Друштва српских уметника *Лада* од 1904. Била је и члан Удружења ликовних уметника у Београду од 1919, а члан УЛУС-а од 1945. године. Учествовала је на многобројним изложбама у земљи и иностранству.

У свом сликарском опусу неговала је предео, портрет, фигуру, ентеријер, композицију, акт, реализованих у различитим сликарским и графичким техникама. Посебно место у њеном стваралаштву заузима уметничка карикатура, чији је зачетник у Србији. Сликарство Бете Вукановић почиње прихватањем и преношењем сликарских тенденција с краја XIX века изражених кроз слободнији цртеж, светлију палету и сликање у природи. Иако полази од реалистичке концепције у њеним делима заступљени су и елементи симболизма, пленеризма, импресионизма и поетског реализма.

27. ЦИГАНКА, око 1910/1912.

уље на платну, 26 x 16 cm

г. л. : Б. Вукановић, ћир.

добито из Народног музеја у Београду из конфискованих слика, 1951.

инв. бр. 54

Ф иу 13/12

28. ПОРТРЕТ ЖЕНЕ, I половина XX века

уље на платну, 41 x 35 cm

д. д. : Б. Вукановић, ћир.

купљено од Наталије Постолов из Ниша, 1956.

инв. бр. 179

Ф иу 19/6

55 Вера Ристић, *Бета Вукановић*, Тори, Војноиздавачки завод и Музеј града Београда, Београд, 2004, 15

кат. бр. 27

ДРАГОМИР ГЛИШИЋ

(Ваљево, 1872 – Београд, 1957)

Сликарско образовање стекао је у првој цртачкој и сликарској школи Кирила Кутлика у Београду (1895-1898). Наставио је са студијама на Академији у Минхену (1901-1904) у класи проф. Лефца и Цигела, мада упоредо похађа Школу за уметнички занат⁵⁶. У Београд се враћа 1904. и ради као наставник цртања у две занатске школе, а од 1908. у III мушкој гимназији, где остаје све до свог пензионисања. Радио је и као илустратор у шаливом листу *Брка*. У Првом светском рату био је ратни сликар. Године 1916. у Солуну је излагао своје радове. Самосталне изложбе приредио је у Београду, Шапцу и Ваљеву. Био је један од оснивача Друштва српских уметника *Лада*, а и њен члан од 1906. Постао је члан УЛУС-а 1919. Од самог формирања 1939. члан је и *Удружења ратних сликара и вајара 1912-1918*.

Глишић је своје место у историји српског сликарства заслужио упорним и вредним радом. Његов сликарски опус је велики и разноврстан и садржи преко хиљаду и пет стотина дела. Насликао је мноштво предела, мртве природе и портрета. Као учесник рата урадио је више цртежа и скица, акварела и уља. Ратне догађаје обележио је и ратном фотографијом и писаним дневником. Иако реализам чини основу његовог опредељења, уз одређен степен прилагодљивости, успева да одржи позиције у савременим токовима. Одређен број његових дела формом се могу сврстати у пленеризам, импресионизам, класицизам, експресионизам, интимизам и колоризам.

29. ПАВЛЕ КАРАЂОРЂЕВИЋ,⁵⁷ IV деценија XX века

уље на платну, 71 x 58 см

д. д. : Д. Глишић, ћир.

нађено у бившој бановинској управи у Нишу, 1952.

инв. бр. 87

Ф иу 14/12

⁵⁶ Јелена Ивић, *Драгомир Глишић (1872-1957)*, Народни музеј, Ваљево, 2007, 9

⁵⁷ Павле Карађорђевић (Петроград 1893 – Неију, Париз 1976). После смрти краља Александра у Марсеју 1934. постао је намесник заједно са Перовићем и Станковићем малолетном краљу Петру II, (син краља Александра), све до 27. марта 1941. када је отишао у изгнанство. Био је колекционар слика и уметничких предмета.

кат. бр. 29

СТЕВАН АЛЕКСИЋ

(Арад, 1876 – Јаша Томић, 1923)

Пореклом је из познате сликарске породице (деда му је био Никола Алексић, отац Душан Алексић и брат Иван такође су се бавили сликарством). Прве поуке о цртању и сликању добио је у очевој радионици. Сликарство је студирао у Минхену, прво у приватној сликарској школи (1895), али је после краћег времена примљен на Академију (1896-1900), у класи проф. Николе Гизиса - Грка. Године 1904. настанио се у данашњем Јаши Томићу, отворио сликарски атеље и ту остао до краја свог живота. По повратку у родни крај Алексић је, поред Уроша Предића, постао најтраженији сликар икона и портрета.

Сликарски опус Алексића обухвата више од две стотине штафелајних слика (од чега четрдесетак аутопортрета), двадесетак црквених објеката са мноштвом зидних слика и око стотину икона, као и низ цртежа и скица за композиције са религиозном садржином⁵⁸. Његово сликарство представља неку врсту прелаза од академизма ка импресионизму. Сигурно изведена композиција, жив колорит и допадљиво драматично третирање светла, чине главне вредности његовог црквеног сликарства. Исте вредности се могу наћи и у његовим портретима мада је у основи ближи реализму. Он, донекле, слика импресионистичком техником али му боје нису импресионистичке. Због пажње коју је посветио проблему светла у свом сликарству, данас га сматрају једним од покретача импресионизма.

30. ПОРТРЕТ МУШКАРЦА, 1922.

уље на платну, 60 x 47,5 cm

д. д. : *С. Алексић 922*, лат.

купљено од Николе Петровића из Београда, 1973.

инв. бр. 394

Ф иу 24/11

58 Јасна Јованов, *Стеван Алексић (1876-1923)*, Галерија Матице српске, Нови Сад, 1989, 5

кат. бр. 30

МИЛАН МИЛОВАНОВИЋ

(Крушевац, 1876 – Београд, 1946)

Сликаство је почео да учи у првој цртачко-сликарској школи Кирила Кутлика у Београду (1895-1896), а затим је годину дана посећивао приватну школу Антона Ажбеа у Минхену где завршава и студије сликарства на Академији (1902). У Паризу дипломира на (Ecole des Beaux-Arts), 1906. Исте године враћа се у Београд и приређује прву самосталну изложбу. У периоду (1907-1910)⁵⁹ путује по Косову и Метохији, Македонији и Светој гори ради испитивања стања српских средњовековних споменика. Постављен је за редовног наставника Уметничке школе у Београду 1912. За време Балканских и Првог светског рата Миловановић је сликар при штабу Врховне команде. По слому Србије (1915), након тешке болести упућен је на опоравак у Италију, а затим и у Француску. Године 1919. боравио је у Дубровнику и на Црногорском приморју.

Миловановић је једно од најзначајнијих имена у српској модерној уметности и један од најизразитијих импресиониста. Сликао је пределе, мртву природу, ентеријере и по који портрет. У његовом сликарству има трагова минхенске школе, али оно у целости припада француском кругу. Сликао је искључиво по непосредном ликовном доживљају. На његовим платнима понекад нас изненади нека симболичка порука, понекад експресија потеза, а често и интензитет боја. Појављује се 1906. са пределима из Париза. Његове слике које су настале на југу Србије у Македонији и на Светој гори, као и касније на Каприју 1917. (углавном пределе и цветне терасе окупане сунцем и светлошћу), убрајају се у најрепрезентативније примере српског импресионизма. После ослобођења и повратка у земљу своју плодну и значајну сликарску активност наставља са циклусом предела из Дубровника и Црногорског приморја.

31. СТУДИЈА МУШКЕ ГЛАВЕ, почетак XX века

уље на платну, 36 x 28 cm

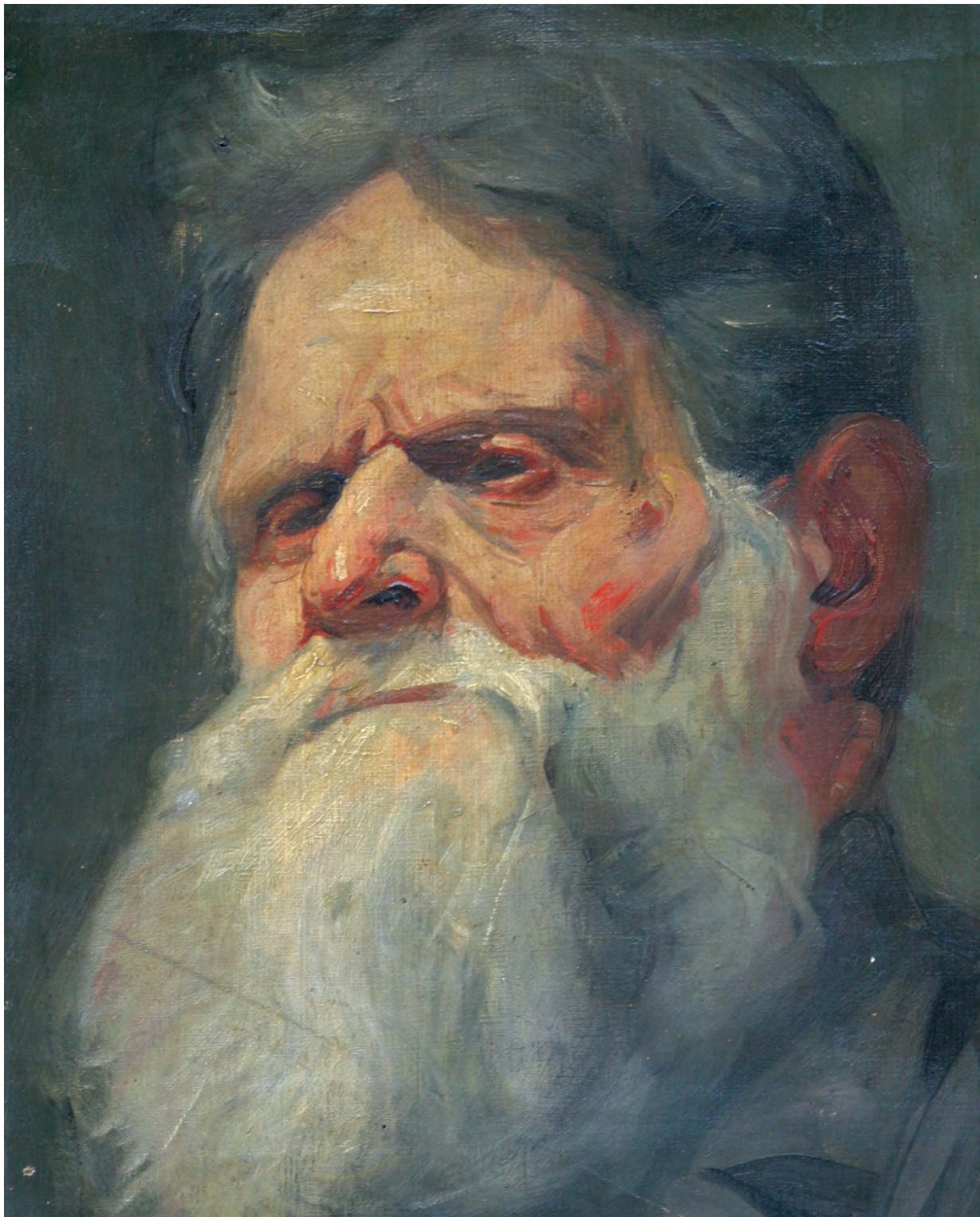
није сигнирано

купљено од Миленка Чавића из Загреба, 1952.

инв. бр. 107

Ф иу 19/5

⁵⁹ Вера Ристић, *Милан Миловановић (1876-1946)*, Народни музеј, Београд, 1986, 15

кат. бр. 31

ШПИРО БОЦАРИЋ

(Будва, 1876 – Бања Лука, 1941)

Био је сликар, управник Музеја Врбаске бановине у Бања Луци и један од зачетника филмске продукције у овом делу данашње Републике Српске. Разноврсна интересовања омогућила су му да се опроба у многим пословима. Упоредо са сликарством интересовао се и за етнографију, нумизматику, палеонтологију, минералологију, а посебно фотографију. Прве поуке из сликарства добио је од старијег брата Анастаса. Школовао се у Венецији до 1896. године, када се придружио брату у Новом Саду. У Сарајеву је живео од 1897. до 1914. године, а потом до краја живота у Бања Луци.⁶⁰ Сликао је грађанске портрете као и мотиве обојене националном тематиком.

32. КЊЕГИЊА ЗОРКА⁶¹, око 1883.

г. д. : *Ш. Боцарић*, ћир.

уље на платну, 119 x 70 см

добијено од Народног музеја у Београду
из конфискованих слика, 1951.

инв. бр. 52

Ф иу 35/6

60 Видосава Хусеџиновић, *Шпиро Боцарић*, Глас, Бања Лука, 1977.

61 Кнегиња Зорка (1864-1890), била је најстарија кћи црногорског кнеза, касније краља Црне Горе Николе I Петровића и супруга краља Србије Петра I Карађорђевића. Иако је кратко живела оставила је велики траг у историји као спона Србије и Црне Горе и као мајка Александра I Карађорђевића, краља Југославије.

кат. бр. 32

КОСТА МИЛИЧЕВИЋ

(Враце код Скадра, 1877 – Београд, 1920)

Сликаство је учио у Првој цртачко-сликарској школи Кирила Кутлика у Београду од 1895. За време школовања на њега су јак утисак оставили: Ђорђе Крстић, колоритом и Леон Кoen, сецесионистичким поступком⁶². Студије наставља у веома тешким материјалним условима на Академији у Прагу (1896), затим у Бечу (1899) у тек отвореној приватној школи Хајнриха Штреблова, а касније и у Минхену, у атељеу Антона Ажбеа (1902). По повратку у Београд, стекао је диплому Уметничко - занатске школе (1903), где касније ради као наставник. Постао је члан Друштва српских уметника *Лада* (1910). За време Првог светског рата био је ратни сликар при Врховној команди српске армије на Крфу. На изложби ратних сликара (1919) излаже 38 дела.

Миличевић је један од најистакнутијих представника импресионизма. Још за време школовања опредељује се за модерно сликарство. Био је присталица сецесионизма. По доласку у Београд сасвим напушта академски стил, расветљава палету и преко пленеристичких портрета и предела стиже до импресионизма. Овај период је обележен трагањем за личним уметничким изразом, који коначно налази у густом пастуозном намазу. То се најбоље види у серији слика насталих око Савиначке цркве. Касније, на делима који настају у Велесу, успоставља равнотежу светлости и боје. После преласка Албаније, за време боравка на Крфу, настају његова најзначајнија дела. Миличевић слика искључиво у природном амбијенту, а његове теме су скоро увек портрет и пејзаж.

33. ГЛАВА СТАРЦА, 1906.

уље на платну, 32,5 x 23 см

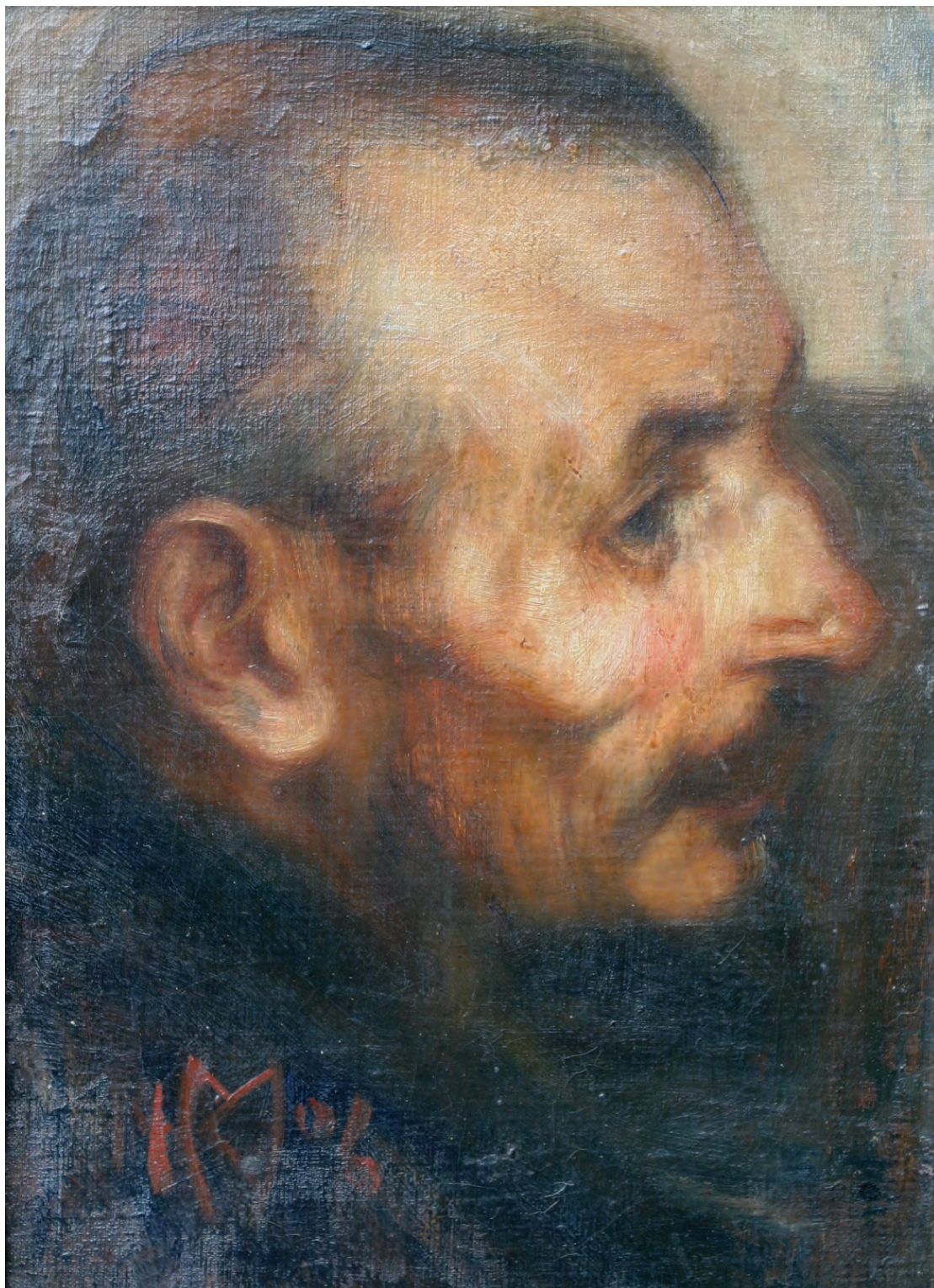
д. д. : *КМ 06*, ћир.

купљено од Миленка Чавића из Загреба, 1952.

инв. бр. 106

Ф иу 19/2

62 Станислав Живковић, *Коста Миличевић (1877-1920)*, Музеј савремене уметности, Београд, 1973, 6

кат. бр. 33

БОРИВОЈЕ – БОРА СТЕВАНОВИЋ

(Ниш, 1878 – Београд, 1976)

Сликаство је учио у Првој сликарско-цртачкој школи Кирила Кутлика у Београду (1895-1898). Прву самосталну изложбу, уједно и прву изложбу једног уметника у Нишу, приређује 1898. Након тога одлази у Минхен и учи у атељеу Антона Ажбеа годину дана, а студије сликарства завршава на Академији (1904), у класи проф. Гизиса, Левца, Дица и Мара. По завршетку студија бавио се педагошким радом у Скопљу (1905) и Београду све до 1932. године⁶³. Излагао је самостално и на заједничким изложбама у земљи и иностранству. Био је члан, председник и доживотни почасни председник Друштва српских уметника *Лада* од 1909. Седмојулску награду за животно дело добио је 1960. За члана Српске академије наука и уметности изабран је 1965. године.

Још за време студија у Минхену усмерава се ка импресионизму. Од почетка треће деценије XX века, у времену богатом различитим тенденцијама и инспирацијама, његово сликарство поприма елементе конструктивизма и посткубизма. Окренуо се проблемима форме и приклонио токовима новог реализма. Према Љ. Миљковић „до краја свог стваралаштва неговао је традиционалан приступ, враћао се импресионистичком поступку... поетском реализму и интимизму који је прилагођавао себи“⁶⁴. Стевановић је, најчешће, радио пејзаже, мртву природу, фигуре у пленеру и портрете. Његов аутопортрет (кат. бр. 34), припада поетском реализму са постимпресионистичким тенденцијама.

34. АУТОПОРТРЕТ, 1950.

уље на платну, 44 x 37 см

д. д. : Б. С. 1950, ћир

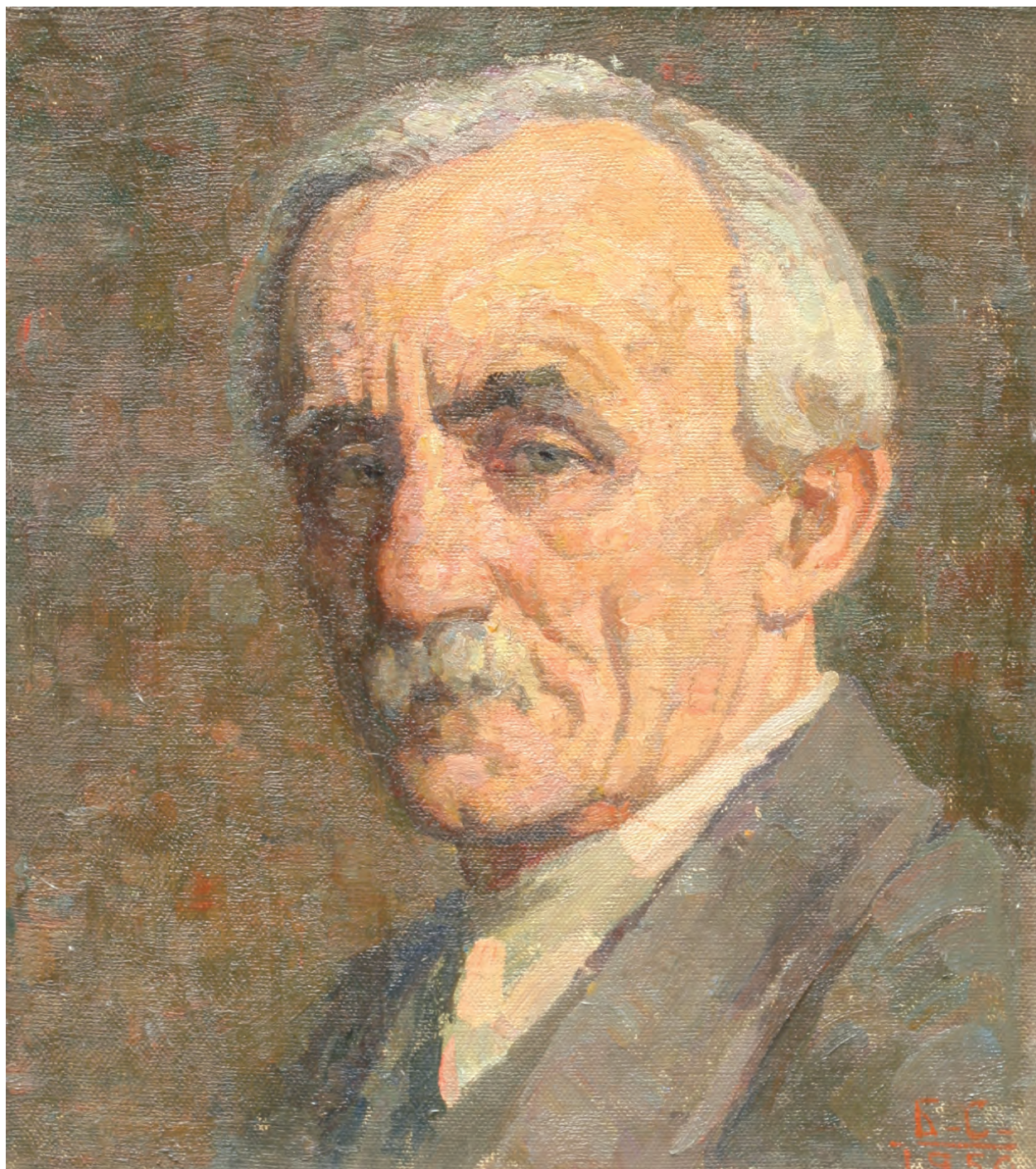
поклон аутора, 1956.

инв. бр. 182

Ф иу 25/4

⁶³ Станислав Живковић, *Боривоје Стевановић*, Галерија САНУ, Београд, 1970.

⁶⁴ Љубица Миљковић, Милица Тодоровић, *Боривоје Стевановић (1878-1976)*, Галерија савремене ликовне уметности, Ниш, 2006, 5

кат. бр. 34

ВАСА ПОМОРИШАЦ

(Јаша Томић, 1893 – Београд, 1961)

Прво сликарско образовање добио је у атељеу Стевана Алексића (1905-1911). Посетио је IV југословенску изложбу у Београду (1912), што је и утицало да се коначно посвети сликарству. На Академију у Минхену уписао се (1913) у класи проф. В. Хакела. Од 1914. учесник је Првог светског рата, а био је и ратни сликар при српској Врховној команди. После рата, школовање наставља на Академији у Загребу (1919) у класи проф. Љубе Бабића и Ферда Ковачевића, затим у Уметничко-занатској школи у Београду (1920). Усавршава се у Паризу и Лондону. Године 1924. трајно се настањује у Београду, где се, поред сликарства, бави и педагошким радом, а повремено и ликовном критиком. Један је од оснивача групе *Зограф* (1926), а члан удружења *Лада* постао је 1940. године.

У српском сликарству XX века Поморишац заузима угледно место. Његов сликарски опус је огроман и разноврсан. У почетку се бавио иконописом, касније је израдио велики број слика (од чега су добар део портрети), акварела, цртежа, фресака и витража. Као члан групе *Зограф* заговарао је идеју да се створи национални стил у српском сликарству. Најсажетије квалитетације његовог сликарског рада дао је Миодраг Протић, наводи у свом каталогу Љ. Стојановић: „Почетак у знаку експресионизма, сецесије и умереног конструктивизма; продужетак у тамној неокласицистичкој фази у којој се јављају основне црте његове уметничке физиономије... уз невелики број остварења у домену апстракције из (1921/22) и импресионизма као и поетског реализма из периода између 1936. и 1941. додајемо његовим делима и ненаметљиву компоненту симболике“⁶⁵.

35. ПОРТРЕТ СЛИКАРА ВЛАДЕ РАДОВИЋА⁶⁶, 1956.

уље на картону, 41 x 34 см

д. д. : В. Поморишац 1956, ћир.

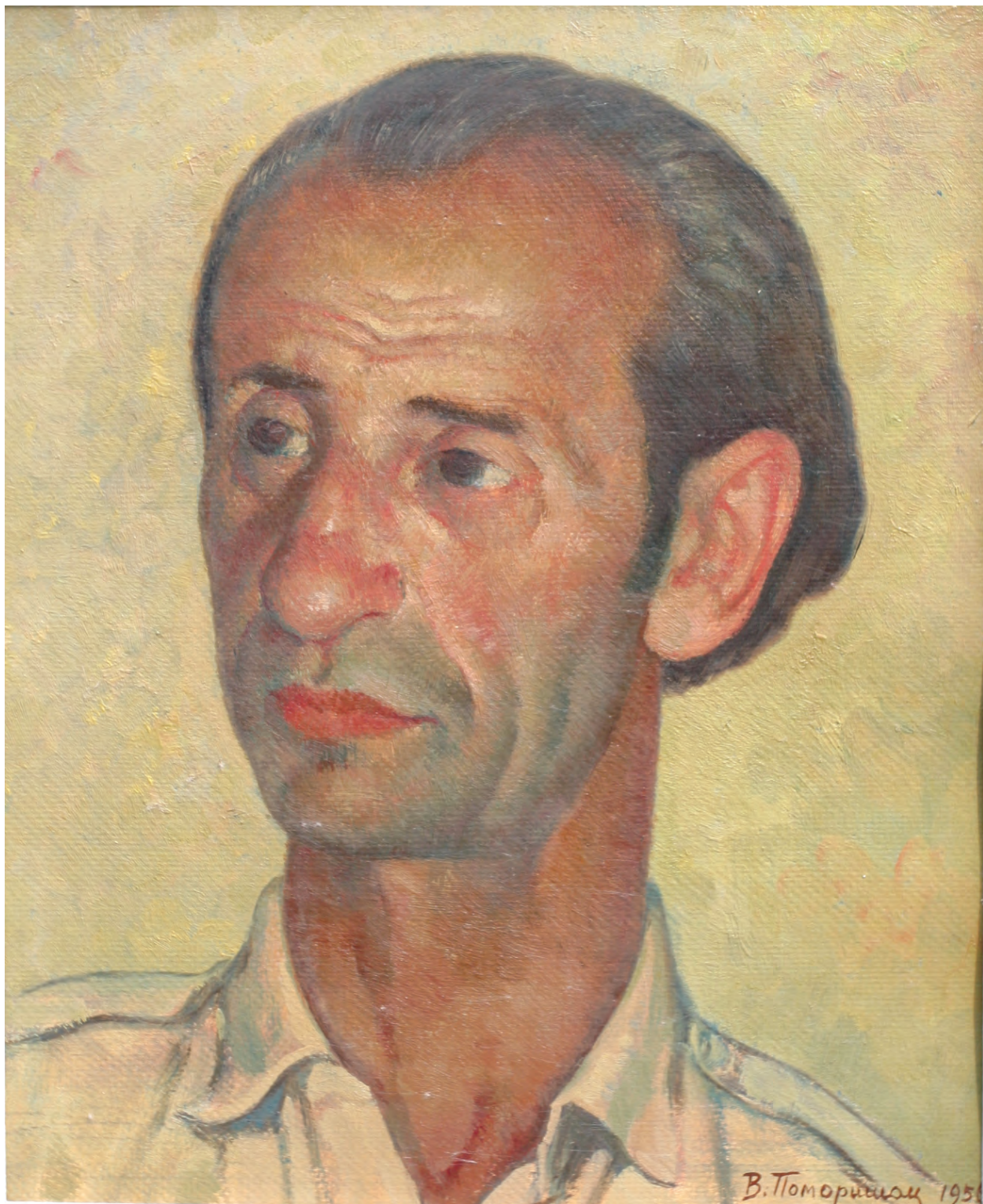
добијено од Секретаријата за школство и културу Народног одбора среза Ниш, 1959.

инв. бр. 198

Ф и у 41/34

65 Љиљана Стојановић, *Васа Поморишац (1893-1961)*, Музеј савремене уметности, Београд, 1986/87, 23

66 Рођен је 1901. у Пећи где и умире 1986. После Другог светског рата формирао је у родном граду школу за примењене уметности, где је био директор и предавач до 1961. (Мехби Мурићи, *Владо Радовић*, Дом ЈНА, Београд, 1977).

кат. бр. 35

МИЛАН КОЊОВИЋ

(Сомбор, 1898 – 1993)

Сликарске студије започиње на Академији ликовних уметности у Прагу (1919) у класи Влаха Буковца. Завршио је само два семестра након чега наставља студије приватно у Прагу код Јана Зрзавог, у Бечу и по немачким музејима. Од 1924. године живео је у Паризу, где је постигао завидне резултате и успехе на самосталним изложбама као и на изложбама Париских салона, а краће време боравио је и у атељеу Андре Лота. У земљу се вратио 1932. и стални боравак му је био у Сомбору. За време Првог светског рата био је у заробљеништву, а по повратку 1943. настају његови пастели. Био је члан групе *Облик и Дванаесторица*. Године 1966. у Сомбору је отворена галерија посвећена њему у којој је изложено 751 дело. Изузетно је активан у оснивању и раду војвођанских уметничких колонија. Године 1979. изабран је за редовног члана ВАНУ⁶⁷.

Један је од најзначајнијих представника експресионизма, боје и форме у српском сликарству. Углавном слика уља, остало су цртежи, акварели, пастели и таписерије. Његово стваралаштво одвија се у неколико фаза. Прва, *плава фаза* настаје у Паризу (1929-1933). Повратком у Војводину посвећује се сликању родног краја (пејзажи, људи, ентеријер), које слика са изузетном визионарском страшћу. Често је за време летњег периода боравио у Далмацији сликајући мотиве у Млинима, Цавтату и Дубровнику. У периоду (1935/36. и 1938) настале су слике које припадају зрелој фази, као и изложена слика (кат. бр. 36). Период (1945-1952) представља уметникову *сиву фазу* у којој су настала дела стишаног колорита. До преокрета у Коњовићевом сликарству долази од 1953: однос према предмету је нов, слободнији, а на платнима доминира чиста интензивна боја. Ова сликарска оријентација обележава његове радове све до краја плодног стваралаштва.

36. ХЕРЦЕГОВКА, 1935.

уље на платну, 92 x 73 см

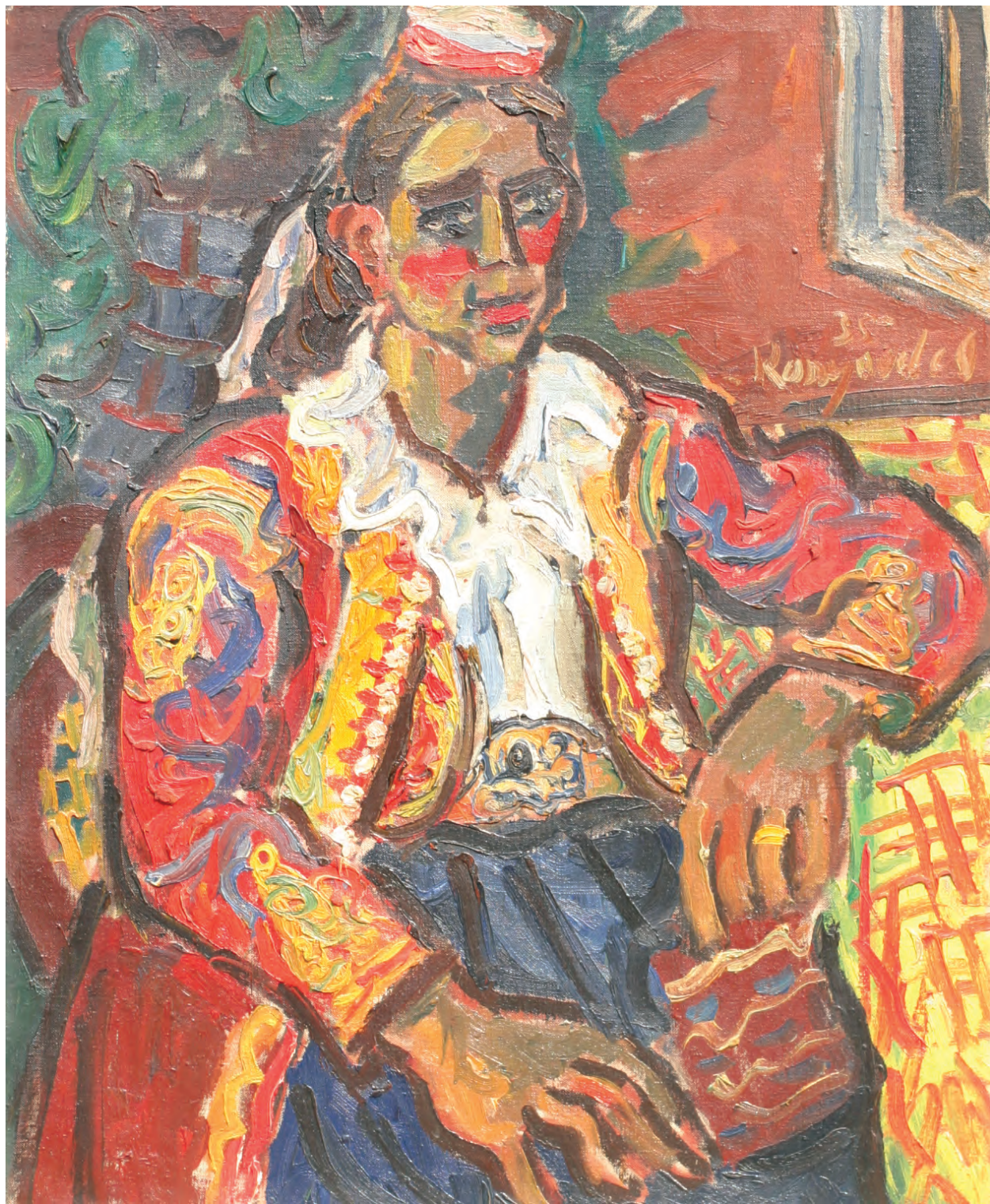
г. према средини: *Коњовић 35*, лат

добито од Народног музеја у Београду, 1963.

инв. бр. 136

Ф иу 11/8

67 О Коњовићу: Лазар Трифуновић, *Стварност и мит у сликарству Милана Коњовића*, Галерија Милан Коњовић, Сомбор, 1978; Ирма Ланг, *Милан Коњовић*, Галерија Милан Коњовић, Сомбор, 1980; Катарина Амброзић, Предговор каталога, *Милан Коњовић*, Галерија Милан Коњовић, Сомбор, 1983; Драшко Ређеп, *Милан Коњовић: велики потпис*, Прометеј, Нови Сад, 1994.

кат. бр. 36

НИКОЛА МАРТИНОСКИ

(Крушево, 1903 – Скопље, 1973)

Прве поуке о уметности добио је у радионици иконописца Димитрија Андонова- Папрадишког у Скопљу⁶⁸. Од 1920. године живео је у Букурешту, где је посећивао Академију лепих уметности на којој је дипломирао (1927). Период од две године (1927-1928) провео је у Паризу, од када почиње прекретница у његовом стваралаштву. По повратку у Скопље (1929), започео је своју каријеру организујући прву самосталну изложбу. Један је од иницијатора за формирање Друштва југословенских ликовних уметника из Вардарске бановине (1930)⁶⁹. Исте године је формирано Друштво пријатеља уметности *Јефимија* чији члан постаје. Био је професор и директор Уметничке школе. За председника ДЛУМА изабран је 1946, а за директора новоосноване Уметничке галерије у Скопљу 1948. године.

Портрет као тема, за Мартиноског, представља могућност да преко портретисане личности направи синтезу антрополошких, психолошких и социјалних обележја људи. Мартиноски, у експресионистичком стилу, ствара велику галерију портрета који су карактеристични за ромску етничку средину. Кроз целокупно своје стваралаштво, посебну пажњу посветио је мотиву *мајка са дететом*. Његово сликарство можемо пратити у неколико периода. Први скопски период, фаза експресионизма и експресионизам до реализма (1929-1935). Други скопски период, лирски и социјални реализам (1936-1941). Трећи период - време рата, Скопље, Крушево (1941-1944). Четврти период карактерише соц - реализам, а пети покушај обнове ликова и сцена из народног живота, симболичког експресионизма, портрета и фигуралних представа, мртве природе. Портрет (кат. бр. 38) овог пута изложен је премијерно.

37. ЦИГАНЧИЦА, IV деценија XX века

уље на картону, 65 x 46 cm

г. д. : *Н. С. Мартиноски*, лат.

поклон Савета за просвету и културу Н. Р. Србије, 1951.

инв. бр. 9

Ф иу 20/10

38. ТУРКИЊА, IV деценија XX века

уље на платну, 97 x 73,5 cm

г. л. : *Н. С. Мартиноски*, лат.

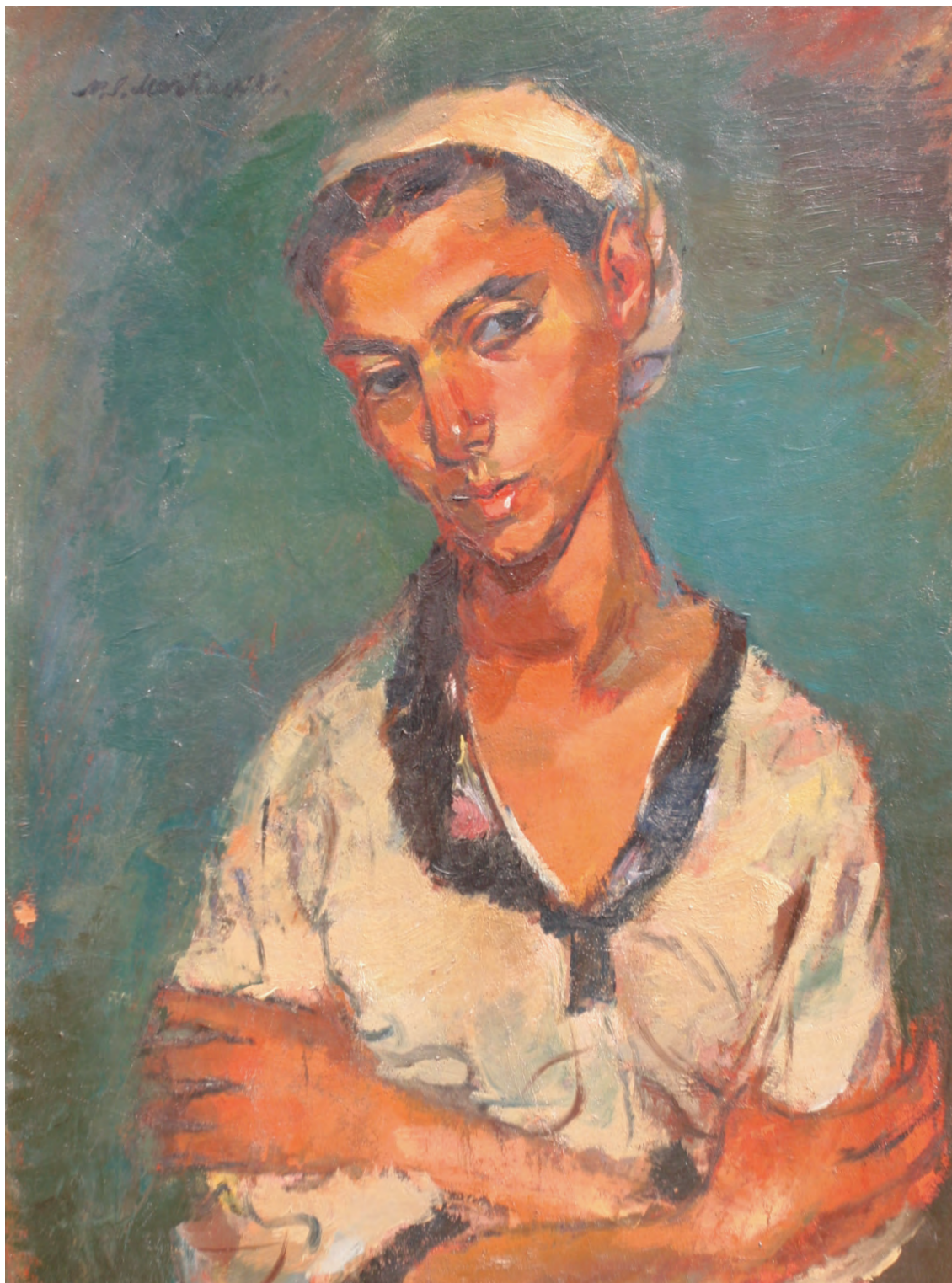
купљено од Видосаве Станковић из Ниша, 1949.

инв. бр. 80

Ф иу 6/11

⁶⁸ Борис Петковски, *Никола Мартиноски*, Култура, Скопје, 1982, 45

⁶⁹ Угљеша Рајчевић, *Здружението на југословенските ликовни уметници на Вардарска Бановина во Скопје*, Разгледи 8-9, 1980, 937

кат. бр. 37

ПРЕДРАГ – ПЕЋА МИЛОСАВЉЕВИЋ

(Лужнице код Крагујевца, 1908 – Београд, 1987)

Уписао је правни факултет у Београду, а завршио га у Суботици 1933. Исте године се поново враћа у Београд где почиње да ради у Министарству иностраних послова. У међувремену је упознао Јована Бјелића који је утицао да се коначно определи за сликарство⁷⁰. Као члан конзуларних представништава живео је у Паризу, Мадриду и Лондону, а упоредо је усавршавао и сликарство. Пре Другог светског рата био је члан групе *Дванаесторице*, а од 1954. припадао је групи *Шесторице*. Постао је члан САНУ 1972. године. Објавио је више чланака о ликовној уметности. За свој рад био је више пута награђиван. Добио је *Grand Prix* на Међународној изложби у Паризу 1937, а УЛУС-ову *Златну палету* 1978. године.

Милосављевић се бавио сликарством, колажом, графиком, али и литерарном делатношћу. Један је од најзначајнијих представника интимизма, поетског реализма и умереног експресионизма српског сликарства. Његово петодеценијско стваралаштво открива нам сложену хронологију, која има вид померања ка новом и враћање ка старом. На његовој уљаној слици (кат. бр. 39), која се чува у Народном музеју у Нишу, присутан је интимистички звук, са наглашеном оријентацијом ка лепом и љупком, што препознајемо у серији слика маштања. После 1950. његов мотив је фантастично у сликарству, често обогаћен искуствима лирске апстракције, ташизма и акционог сликарства. На крају су предели апокалиптичког звука.

39. ЦВЕЋЕ И ДЕВОЈКА, 1953.

уље на платну, 72 x 92 см

д. л. : Пеђа Милосављевић, 1953, ћир.

добито од Народног одбора среза Ниш, 1959.

инв. бр. 209

Ф иу 7/1

70 Миодраг Б. Протић, *Предраг - Пеђа Милосављевић (1928-1978)*, Музеј савремене уметности, Београд, 1978, 8

кат. бр. 39

ИВАНКА ШОТРА - ЛУКИЋ

(Београд, 1913 – Београд, 1984)

Основно сликарско образовање стиче у Уметничкој школи у Београду, (1929-1933), а до 1936. године завршила је и академски курс. Усавршавала се и у Паризу 1937. године, као стипендист француске владе. Бавила се и педагошким радом. Први пут је јавно излагала 1936. Исте године постаје члан Удружења ликовних уметника Србије⁷¹.

40. АУТОПОРТРЕТ, I половина XX века

уље на платну, 80 x 60 см

г. д. : *Шана*, лат.

у збирци Народног музеја у Нишу се налази од 1951.

инв. бр. 67

Ф иу 26/11

⁷¹ Станислав Живковић, *Уметничка школа у Београду (1919-1939)*, САНУ, Београд, 1987.

кат. бр. 40

БОЖА ИЛИЋ

(Житни Поток, 1919 - Београд, 1993)

Прве поуке о сликарству добио је код иконописца Сима Николића - Прилепчанца, са којим је радио четири године на исликавању цркве у родном селу⁷². Уметничку школу уписао је 1937. у Београду код проф. Бете Вукановић и Љубе Ивановића. Дипломирао је на Академији ликовних уметности у Београду (1945) у класи проф. Мила Милуновића. Специјализовао је сликарство у Паризу 1950. као први стипендиста југословенске владе после Другог светског рата. Бавио се и педагошким радом од 1952. у Школи за примењену уметност у Нишу. Излагао је на Бијеналу у Венецији 1950, као и на бројним изложбама у земљи и иностранству. Добитник је Савезне награде и Награде града Београда (1949). Године 1996. у част Боже Илића отворена је Галерија која носи његово име у оквиру Народног музеја Топлице у Прокупљу.

Његова сликарска оставштина је веома богата. Израдио је велики број портрета, мртвих природа, пејзажа, женских актова. У годинама после Другог светског рата био је најистакнутији представник југословенског соц-реализма. У то време 1948/50. године доживео је публицитет какав неће имати ни један сликар после њега, да би после напуштања соц-реализма, био заборављен. У почетку је гајио склоност ка великом формату и фигуралној композицији. Најпознатија дела из тог времена су *Вјазма*, *Сондирање терена на Новом Београду...* Потискивањем из јавности, Божа је потражио непосредан контакт са природом, који ће трајати све до краја његовог живота. Сликајући романтичарским заносом, оставио је изванредна дела експресионистичког набоја.

41. ПОРТРЕТ, 1964.

уље на лесониту, 90 x 61 см

д. д. : *Божа Илић, 1964*, ћир.

добијено од Скупштине општине Ниш, 1965.

инв, бр. 341

Ф иу 15/7

72 Слободан Илић, Славица С. Стевановић, Вера Груић, *Божа Илић (1919-1923)*, Народни музеј, Београд, 1994, 4

кат. бр. 41

ЧЕДОМИР КРСТИЋ

(Пирот, 1923 – Београд, 1988)

Академију ликовних уметности у Београду завршио је 1952. у класи проф. Недељка Гвозденовића, затим је годину дана радио у радионици Ђорђа Андрејевића - Куна. Постаје професор у Школи примењене уметност у Нишу (1953). Одлази у Београд 1962. и предаје на Академији ликовних уметности, где стиче звање редовног професора. Самостално је излагао у многим градовима Србије. За свој рад је више пута награђиван: Октобарска награда Ниша (1961), Награда УЛУС-а (1970), Београд - инспирација сликара, прву награду (1979), специјална награда на Међународном тријеналу реалистичне уметности у Софији (1982). У његову част Галерија у Пироту (1999) добија назив *Чедомир Крстић*.

Крстић се афирмисао као изразити традиционалиста. Још за време студија приклонио се интимизму и поетском реализму. На њега је велики утицај имао његов професор Гвозденовић. Тематски регистар његових слика је скроман: мртва природа у ентеријеру, ентеријер са фигуром, портрет и предео, а његови модели су увек били ликови који га окружују, предмети из атељеа и интимистички схваћен пејзаж. Главне карактеристике његовог сликарства према Станиславу Живковићу су: „...сигурна композиција и лепо колористичко осећање, схватање да је слика бојом испуњена површина... онако како је то у нашу уметност увео импресионизам, а до пуне афирмације довели најбољи представници четврте деценије XX века“⁷³.

42. БИКИ, око 1962.

уље на платну, 58 x 48 см

није сигнирано

добијено од Народног одбора општине Ниш, 1962.

инв. бр. 274

Ф иу 5/10

73 Станислав Живковић, Павле Васић, *Чедомир Крстић*, Галерија савремене ликовне уметности, Ниш, 1981,

кат. бр. 42

ЛИТЕРАТУРА

- * Андрејевић Б. *Историја Ниша књ. II*, Градина и Просвета, Ниш, 1984.
- * Антић Р. *Паја Јовановић*, Музеј града Београда, Београд, 1970.
- * Антић Р. *Арсеније Петровић 1803-1870*, Музеј града Београда, Београд, 1976.
- * Буковац В. *Мој живот*, (са предговором и тумачењима Марка Цара), Српска књижевна задруга, Београд, 1925.
- * Васић П. *Урош Кнежевић*, Галерија Јован Поповић, Опово, 1975.
- * Васић Р. *Слике Ђорђа Крстића, са споменика Краљу Милану Обреновићу у цр. у Ђурлинама*, Републички завод за заштиту споменика културе, Београд, 2007.
- * Дачић Д. Митковић С. *Скица за портрет. 60 године Уметничке школе у Нишу 1948-2008*, Ниш, 2008.
- * Дрча Н. *Прилог проучавању дела Арсенија Петровића*, Зборник бр. 8, Ниш, 1992.
- * Живковић С. *Енциклопедија ликовних уметности*, књ. III, Југословенски лексикографски завод, Загреб, 1964.
- * Живковић С. *Коста Миличевић*, Матица српска, Нови Сад, 1970.
- * Живковић С. *Боривоје Стевановић*, Галерија САНУ, Београд, 1970.
- * Живковић С. *Коста Миличевић 1877-1920*, Музеј савремене уметности, Београд, 1973.
- * Живковић С. *Уметничка школа у Београду 1919-1939*, САНУ, Београд, 1987.
- * Живковић С. Васић П. *Чедомир Крстић*, Галерија савремене ликовне уметности, Ниш, 1981.
- * Ивић Ј. *Драгомир Глишић 1872-1957*, Народни музеј, Ваљево, 2007.
- * Илић С. Стевановић С. *Божја Илић 1919-1923*, Народни музеј, Београд, 1994.
- * Груић В. *Стеван Алексић 1876-1923*, Галерија Матица српска, Нови Сад, 1989.
- * Јованов Ј. *Српско сликарство у доба романтизма*, Матица српска, Нови Сад, 1976.
- * Јовановић М. *Новак Радоњић*, Ада, 1979.
- * Јовановић М. *Урош Предић 1857-1953*, Галерија Матице српске, Нови Сад, 1998.
- * Јовановић М. *Урош Предић*, Музеј града Новог Сада, Нови Сад, 2005.
- * Кнежевић Ј. Михаиловић С. *Новак Радоњић 1826-1890, живот и рад*, Народни музеј, Београд, 1962.
- * Коларић М. *Класицизам код Срба 1790-1848*, Народни музеј, Београд, 1965.
- * Коларић М. *Павел Ђурковић*, Галерија Јован Поповић, Опово, 1972.
- * Коларић М. Кусовац Н. *Uchytel, Влахо Буковац 1855-1922*, Глобус, Загреб, 2005.
- * Кружић В. *Српско сликарство XIX века*, Народни музеј, Београд, 1965.
- * Кусовац Н. *Класицизам код Срба, каталог сликарства*, Народни музеј, Београд, 1967.
- * Кусовац Н. *Реализам у српском сликарству XIX века*, Народни музеј, Београд, 1970.
- * Кусовац Н. *Јован Поповић*, Галерија Јован Поповић, Опово, 1971.
- * Кусовац Н. *Паја Јовановић-слике великог формата*, Народни музеј, Београд, 1979.
- * Кусовац Н. *Српско сликарство XVIII и XIX века*, Народни музеј, Београд, 1987.
- * Кусовац Н. *Сликар Ђорђе Крстић 1851-1907*, Народни музеј, Београд, 2001.
- * Кусовац Н. Врбашки М.

- Грујић В. Краут В.
- * Ланг И.
- * Марковић Ј.
- * Медаковић Д.
- * Мехби М.
- * Микић О.
- * Микић О. Шелмић Ј.
- * Микић О.
- * Миљковић Јб.
- * Миљковић, Тодоровић,
Костић, Девић, Анђелковић
- * Миљковић Јб.
- * Миљковић Јб. Тодоровић М.
- *
- * Петровић О.
- * Петровић Ж.
- * Петровић В. Кашанин М.
- * Петковски Б.
- *
- * Протић Б. М.
- * Протић Б. М.
- * Рајчевић У.
- * Ranke L,
- * Ређеп Д.
- * Ристић В.
- * Ристић В.
- * Ристић В.
- * Симић - Константиновић Јб.
- * Станић С.
- * Стефановић С.
- * Стојановић Јб.
- * Трифуновић Ј.
- * Трифуновић Ј.
- * Трифуновић Ј.
- * Хусеџиновић В.
- * Цар М.
- * Шуица Н.
- Стеван Тодоровић 1832-1925*, Народни музеј и Галерија Матица српска, Београд - Нови Сад, 2002.
- Милан Коњовић*, Галерија Милан Коњовић, Сомбор, 1980.
- Легат Бете Вукановић*, Музеј града Београда, Београд, 1990.
- Српска уметност у XIX веку*, Српска књижевна задруга, Београд, 1981.
- Владо Радовић*, Дом ЈНА, Београд, 1977.
- Дело Николе Алексић 1808-1873*, Галерија Матице српске, Нови Сад, 1974.
- Дело Павла Симића 1818-1876*, Галерија Матице српске, Нови Сад, 1979.
- Српско сликарство XVIII и XIX века* (одабране студије), Нови Сад, 2005.
- Друштво српских уметника Лада 1904-1994*, Народни музеј, Београд, 1995.
- Ликовна колонија Сићево 1905-2005*, Галерија савремене ликовне уметности, Ниш, 2005.
- Импесионизам у Србији*, Галерија Чедомир Крстић- Пирот, Галерија савремене ликовне уметности-Ниш, Пирот-Ниш, 2007.
- Боривоје Стевановић 1878-1976*, Галерија савремене ликовне уметности, Ниш, 2006.
- Општа Енциклопедија*, Просвета, Београд, 1978.
- Предговор каталога VI изложбе југословенског портрета*, Галерија југословенског портрета, Тузла, 1987.
- Народни музеј у Нишу 1933-2003*, Ниш, 2005.
- Српска уметност у Војводини*, II део, Матица српска, Нови Сад, 1927.
- Никола Мартиноски*, Култура, Скопје, 1982.
- Почеци југословенског модерног сликарства 1900-1920*, Београд, Музеј савремене уметности, 1972-1973.
- Српско сликарство XX века*, Нолит, Београд, 1970.
- Предраг-Пеђа Милосављевић, 1928-1978*, Музеј савремене уметности, Београд, 1978.
- Здружението на југословенските ликовни уметници на Вардарска Бановина во Скопје*, Разгледи 8-9, 1980.
- Die serbische Revolution, Aus serbischen Papieren und Mitteilungen*, Hamburg, 1829.
- Милан Коњовић, Ввелики потпис*, Прометеј, Нови Сад, 1994.
- Портрет детета у српском сликарству XIX века*, Народни музеј, Београд, 1973.
- Милан Миловановић 1876-1946*, Народни музеј, Београд, 1986.
- Бета Вукановић*, Торі, Војноиздавачки завод, Музеј града Београда, Београд, 2004.
- Историјски портрет у српском сликарству, XIX века*, Галерија САНУ, Нови Сад, 1972.
- Чедомир Крстић*, УЛУС и Уметнички павиљон -Цвијета Зузорић, Београд, 1988.
- Божја Илић*, Народни музеј, Београд, 1996.
- Васа Поморишац 1893-1961*, Музеј савремене уметности, Београд, 1986.
- Српско сликарство 1900-1950*, Нолит, Београд, 1973.
- Стварност и мит у сликарству Милана Коњовића*, Галерија Милан Коњовић, Сомбор, 1978.
- Српска цртачко-сликарска и уметничко-занатска школа у Београду 1895-1914*, Универзитет уметности, Београд, 1978.
- Шпиро Боцарић*, Бања Лука, Глас, 1977.
- Пашко Вучетић 1871-1925*, Мисао, 1925, књ. XVII
- Каталог уметничке збирке из војног музеја*, Београд, 1982.

**PORTRAIT-EVERLASTING INSPIRATION OF ARTISTS
(PAINTINGS IN THE ART-HISTORY COLLECTION)
SUMMARY**

This exhibition presents the works of 29 artists with 42 portrait paintings, including 40 portraits and two self-portraits, made in the second half of the 19th and first half of the 20th century. In selecting the portraits, our aim was to exhibit the works of the most renowned authors represented in the art-history collection.

The portrait, as a traditional subject matter in the modern Serbian art of painting, captured a prominent position very early, immediately after the absolute domination of religious painting. The demand for a middle-class portrait grew with the development of the middle class. At that time, such portraits were usually ordered by reputable and rich persons (merchants, craftsmen, high-ranking officials) who used to engage recognized painters in that. Nowadays, these portraits represent a valuable evidence of the period in which they were made, of the contemporary costumes and uniforms, hairdos, portraiture styles and of the artists' painting methods.

Through these paintings we can follow the succession of movements in our art of painting, from classicism, Biedermeier, romanticism and realism to impressionism and art schools that appeared between the two world wars as a reflection of European visual-art styles coming, often belatedly, from big centers like Vienna, Prague, Munich or Paris.

The period of the first half of the 19th century was marked by the artists living and working in the territory of Austria-Hungary, today's Vojvodina. In these areas, the portraiture developed earlier and was of a higher quality, as it was under the influence of the Western artistic centers, Vienna most of all. Among the painters who had accepted the schools of classicism and Biedermeier, the most famous were Pavel Djurković, Nikola Aleksić and Arsenije Petrović.

Increasing numbers of educated Serbs were moving to Serbia from the mid 19th century. The establishment of the autonomous Principedom of Serbia, as a continuation of a long-before interrupted history of the Serbian nation and Serbian medieval state, provided an ideal ground for romanticist state of mind. Uroš Knežević and Jovan Popović were among the first artists to start working in Serbia. Further affirmation of the Serbian art was contributed by Pavle Simić, Novak Radonjić and Stevan Todorović, who opened the first art school in Belgrade.

During the period of the second half of the 19th century, and particularly in its last quarter, the artists educated at the academies of arts in Vienna and Munich occupied dominant positions. That was the time of realism, when most of our painters depicted their contemporary environments but, as opposed to other developed milieux, they omitted topics with social contents. The most renowned painters of that period were Uroš Predić and Paja Jovanović, the supreme masters of academic realism.

The first decades of the 20th century belong to impressionism, one of the most popular movements in our country, having originated in France. The most prominent representatives of this movement were Milan Milovanović, Kosta Miličević and Borivoje Stevanović. The interwar period characterizes by the painters of exquisite artistic abilities in the time abundant in various trends and inspirations related to modern movements, like fovism, cubism, expressionism and others. This time, we are exhibiting the works of Vasa Pomorišac, Predrag-Pedja Milosavljević and Milan Konjović.

Реализацију ове изложбе несебично су помогли: Епархија нишка, Епархија рашко-призренска, Народни музеј у Београду, Републички завод за заштиту споменика културе у Београду, Завод за заштиту споменика културе у Нишу и Галерија савремене ликовне уметности у Нишу, па чему им се срдечно захваљујем.

Посебну захвалност дугујем појединцима из ових установа: његовој Светости патријарху српском Господину Иринеју, Вери Ристић - музејском саветнику, Љубици Миљковић - музејском саветнику, Петру Петровићу - вишем кустосу, Ружици Васић - конзерватору саветнику, Миодрагу Анђелковићу - конзерватору саветнику и Драгану Станковићу - вишем конзерватору.

Захвалност дугујем и колегама из Музеја: Марици Максимовић, директору, Иви Трајковићу - музејском саветнику, Милету Симићу - вишем конзерватору, техничкој екипи Музеја и свима осталима који су директно или индиректно помогли у реализацији ове изложбе.

ПРЕГЛЕД КАТАЛОШКИХ ПОДАТАКА СА РЕПРОДУКЦИЈАМА:

Увод	5
Павел Ђурковић	10
Арсеније Петровић	12
Јохан Франкенбергер	14
Коста Јанковић	16
Никола Алексић	18
Јован Поповић	20
Урош Кнежевић	22
Павле Симић	24
Новак Радонић	26
Стеван Тодоровић	28
Ђорђе Крстић	32
Влахо Буковац	34
Урош Предић	36
Павле - Паја Јовановић	40
Пашко Вучетић	44
Бета Вукановић	46
Драгомир Глишић	48
Стеван Алексић	50
Милан Миловановић	52
Шпиро Боцарић	54
Коста Миличевић	56
Боривоје - Бора Стевановић	58
Васа Поморишац	60
Милан Коњовић	62
Никола Мартиноски	64
Предраг - Пеђа Милосављевић	66
Иванка Шотра - Лукић	68
Божа Илић	70
Чедомир Крстић	72
Литература	75
SUMMARY	77